অধ্যায় ১ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য
১.২ পৰিচয়
১.৩ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ধাৰণা
১.৩.১ বিশ্বত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ উদ্ভৱ
১.৩.২ ভাৰতবৰ্ষৰ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ইতিহাস
১.৩.৩ ভাৰতবৰ্ষত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ উদ্ভৱ আৰু প্ৰয়োগ
১.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১.৫ অধিক জানিবলৈ
১.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি-

- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব
- বিশ্বত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন সম্বন্ধে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ দূৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস বৰ্ণনা কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব
- ভাৰতবৰ্ষত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব

১.২ পৰিচয়

শিক্ষা হ'ল এক জীৱন জোৰা প্ৰক্ৰিয়া। ইয়াৰ দ্বাৰা মানুহে অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰি সমাজত অৰ্থপূৰ্ণভাবে স্থিতি লাভৰ প্ৰয়োজনীয়তা পুৰণ কৰিবলৈ সমৰ্থবান হয়। সেয়েহে শিক্ষাক আমাৰ আৰ্থ-সামাজিক বিকাশৰ 'মূল শিলা' বুলি অভিহিত কৰা হয়। শিক্ষাই মানুহক জ্ঞানৰ যোগান ধৰে, প্ৰয়োজন আধাৰিত সামৰ্থতা কিছুমানৰ সৈতে সজ্জিত কৰি তোলে আৰু যোগাত্মক দিশত তেওঁলোকক মনোযোগ দিয়াৰ নিৰ্দেশনা যোগান ধৰে। এখন দেশৰ বিকাশৰ প্ৰাক্ প্ৰয়োজনীয়তাখিনি হ'ল শিক্ষা আৰু ব্যক্তিসকলৰ সামগ্ৰীক বিকাশ আৰু কল্যাণত ই নানা ধৰণেৰে অৰিহনা যোগায়। সেয়েহে মানৱ সম্পদ গঠনত শিক্ষাই মূলধন হিচাপে কাৰ্য সম্পাদন কৰে। বিকাশমুখী ৰাষ্ট্ৰ হিচাপে ভাৰতবৰ্ষই বৰ্তমান মানৱ গতিশীলতা ক্ষীপ্ৰতৰ কৰি তুলিবলৈ যত্নপৰ হৈছে। যদিও ভৌগোলিকভাৱে ভাৰতবৰ্ষৰ বহুখিনি সামৰ্থতা আছে, তথাপি মানৱশক্তিৰ গঠন আৰু উৎপাদনমুখী কাৰ্যসূচীত জড়িত পৰ্যায়ত আজিওঁ

পূৰ্ণভাৱে বাধাপ্ৰাপ্ত হৈ আছে। উন্নত ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ লগতে উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰ যেনে শ্ৰীলংকা, চীন আদি দেশৰ তুলনাত ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ বহুত কম। আনকি ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰতে বিভিন্ন প্ৰদেশত ইয়াৰ ভিন্নতা দেখা যায়। অঞ্চলভেদে আজিওঁ নিয়োগ ব্যৱস্থা, লিংগ ভিন্নতা পূৰ্ণ শিক্ষা, আঞ্চলিক বৈষম্য, শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নামভৰ্ত্তিৰ হাৰৰ বৈষম্য দেখিবলৈ পোৱা যায়। আনকি স্বাক্ষৰতা পৰ্য্যায়তো ভিন্নতা প্ৰদৰ্শিত হৈ থকা পৰিলক্ষিত হৈছে। যিয়েই নহওঁক আমি আমাৰ লক্ষ্যৰ নিশ্চিত গঠনত উপনীত হ'ব লাগিব, সহস্ৰাব্দৰ বিকাশৰ উদ্দেশ্যত উপনীত হ'ব লাগিব আৰু মানৱ মূলধনৰ গঠনত স্থিত হ'ব লাগিব। শিক্ষাই হ'ল আমাৰ প্ৰয়োজন আৰু আকাংক্ষা পূৰণৰ একমাত্ৰ পথ আৰু ই আমাক লক্ষ্যত উপনীত হোৱাত সহায় কৰিব। কাৰণ শিক্ষিত ব্যক্তিসকল সাধাৰণতে সুন্দৰ উৎপাদনশীল কৰ্মী হয়। তেওঁলোকে সম্পদসমূহ ফলপ্ৰসু হোৱাকৈ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে, নতুন প্ৰযুক্তিগত কৌশল অৱলম্বন কৰিব পাৰে আৰু তেওঁলোকৰ ভুলবোৰৰ পৰা নিজেই শিকিব পাৰে। আমাৰ দেশত বসবাস কৰা সকলোবোৰ ব্যক্তিৰে শিক্ষা লাভ কৰাৰ অধিকাৰ আছে আৰু ইয়াক মানৱ অধিকাৰ হিচাপে অভিহীত কৰা হৈছে। সেয়েহে এইটো এটা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা যে ব্যক্তিসকলক বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ মাধ্যমৰ সহায়ত শিক্ষা লাভৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিব লাগিব। মুক্ত আৰু দূ�ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৱে হ'ল এই ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিব পৰা আটাইতকৈ সুবিধাজনক ব্যৱস্থা। ইয়াৰ মাধ্যমত সকলো স্থানৰ সকলো ব্যক্তিৰ দুৱাৰ দলিলৈ শিক্ষাৰ বাতাবৰণ আনি দিব পৰা যায়। যিবিলাকে নানা ধৰণৰ অসুবিধাৰ বাবে শিক্ষা লাভ কৰিব পৰা নাই, সুবিধা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছে, পৰম্পৰাগত ব্যৱস্থাৰ লগত খাপ খাব পৰা নাই, আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভ কৰিব পৰা নাই তেওঁলোকেও এই ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা উপকৃত হ'ব। এই ব্যৱস্থাটোৱে অগণন ব্যক্তিক কম সময় আৰু সুবিধাৰ মাধ্যমত শিক্ষালাভৰ বাবে সামৰি ল'ব পাৰে বিশেষকৈ গৃহিনীসকল, কৰ্মৰত ব্যক্তিসকল, আৰু স্ব-নিয়োগীসকলক যিসকল শিক্ষালাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছে। এনেবোৰ দিশলৈ লক্ষ্য ৰাখি আমি মুক্ত আৰু দূ�ৰ শিক্ষাৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ লৈছো। এই প্ৰচেষ্টাৰ ত্ৰুটি আৰু সামৰ্থতাখিনিৰ বিষয়েওঁ আলোচনা কৰাৰ অৱকাশ আছে। তলত উল্লেখ কৰা দিশবোৰে উদ্দেশ্যত উপনীত হোৱাত অৱিহণা যোগাব বুলি ক'ব পৰা যায়।

১.৩ দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ধাৰণা

দূৰ শিক্ষা হ'ল শিক্ষা সম্প্ৰসাৰণৰ এটি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ধাৰণা। ইয়াৰ মাজেৰে ভৌগোলিক, শিক্ষকৰ বৈষয়িক অস্তিত্ব, সময়, বয়স আদিৰ ব্যৱধান নোহোৱাকৈ ব্যক্তিসকলে শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। এখন জ্ঞান আধাৰিত সমাজত দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষণ ব্যৱস্থাটো হ'ল ব্যক্তিসকলৰ বাবে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ মাধ্যম। ভাৰত চৰকাৰে একাদশ পঞ্চম বাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত শতকৰা ৪০% ভাগ শিক্ষাৰ্থীক মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ মাধ্যমত

সামৰি লোৱাৰ লক্ষ্য স্থিৰ কৰি লৈছে। এই ব্যৱস্থাটোৰ নমনীয়তাৰ বাবে ইয়াক যিকোনো সময়তে যিকোনো ঠাইত যিকোনো প্ৰকাৰে আহৰণ কৰিব পৰা যায়। এই ব্যৱস্থাটোৰ অন্তৰালৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো প্ৰান্তলৈ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক গণতান্ত্ৰিক কৰি তোলা। মুক্ত আৰু দূ�ৰশিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কেইটামান লক্ষ্য হ'ল সুন্দৰভাবে লাভ কৰিব পৰা শিক্ষা, কম খৰছৰ, অধিক নমনীয়তাপূৰ্ণ আৰু উচ্চ মানদণ্ড সম্পন্ন। পেৰাটন (Perraton) নামৰ চিন্তাবিদ গৰাকীৰ মতে দূ�ৰশিক্ষা হ'ল "এবিধ শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়া য'ত শিক্ষণৰ কিছু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ অংশ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ সময় আৰু স্থানৰ ব্যৱধানত ৰাখি কাৰোবাৰ দ্বাৰা সম্পন্ন কৰা হয়" (১৯৮১) । সেইদৰে অছোৱা (Ochoa) নামৰ চিন্তাবিদ গৰাকীয়ে কৈছে যে "দূৰ শিক্ষা হ'ল নিৰ্বাচিত নিদেৰ্শনাত্মক মাধ্যম ব্যৱহাৰিত এটা পদ্ধতি, ইয়াত পৰম্পৰাগত আৰু নব্য উদ্ভাৱনমূলক দুয়োবিধ আহিলাৰ ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা শৈক্ষিক উদ্দেশ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে অনাতাঁৰ শিকন শিক্ষন প্ৰক্ৰিয়াৰ উন্নতি সাধনৰ দ্বাৰা পৰম্পৰাগত মুখামুখি শিক্ষা পদ্ধতিতকৈ অধিকভাৱে সম্ভাৱনাসূচক ভৌগোলিক পৰিসীমাৰ শিকাৰুক সামৰি লোৱা হয়"।

ওপৰৰ সংজ্ঞাৰ পৰা এইটো স্পষ্ট যে দূৰ শিক্ষা মানে -

- শিক্ষক আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ মাজত পৃথকীকৰণ বা ব্যৱধান
- আনুষ্ঠানিক স্বীকৃতি
- মিশ্ৰ পদ্ধতিৰ পাঠ্যক্ৰম ব্যৱস্থা
- দ্বৈত পদ্ধতিৰ যোগাযোগ ব্যৱস্থা
- মুখামুখি যোগাযোগৰ সম্ভাৱনীয়তা
- উদ্যোগীকৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ

মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাই হ'ল একমাত্ৰ দুৱাৰমুখ যি ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা সুবিধা লাভৰ পৰা বঞ্চিতসকলে পৰম্পৰাগত শিক্ষাৰ পৰিবৰ্ত্তে জীৱনজোৰা শিক্ষা লাভৰ সুবিধা লাভ কৰিব পাৰে আৰু উচ্চ শিক্ষাক নমনীয়ভাৱে কম খৰছত আয়ত্ব কৰিব পাৰে।

এই পদ্ধতিয়ে সামৰি লোৱা জনসংখ্যাসমূহ হ'ল-

- যিসকলে অৰ্থনৈতিক বাধ্যবাধকতাৰ বাবে বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয় শিক্ষাৰ পৰা আঁতৰি আহিছিল আৰু বৰ্তমান তেওঁলোক ব্যৱসায় বাণিজ্য আদিত জড়িত হৈ আছে।
- যিবিলাক মহিলাই কম বয়সতে বৈবাহিক সম্বন্ধ স্থাপন কৰি বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষা অসম্পূৰ্ণ কৰিছে,
- যিবিলাকে তেওঁলোকৰ বৃত্তিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পদবীৰ বাবে শিক্ষা সম্পূৰ্ণ নকৰাকৈ কাৰ্যালয় আৰু উদ্যোগ আদিত কাম কৰি আছে,
- গৃহিনীসকল যিবিলাকে সময়মতে পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰে শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম নহ'ল আৰু বৰ্তমান তেওঁলোক শিক্ষা লাভৰ বাবে ইচ্ছুক,
- যিবিলাকে ভৱিষ্যতে সুন্দৰ নিয়োগ ব্যৱস্থালৈ অগ্ৰসৰ হ'ব পাৰিব বুলি আশা কৰি

উন্নত শিক্ষা ল'ব বিচাৰে,

- ইয়াৰ উপৰিওঁ মুক্ত আৰু দূ�ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাই চাকৰি জীৱি বা বৃত্তিমুখী ব্যক্তিসকলক বৃত্তিগত ধাৰণাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় অৰ্হতা আৰু প্ৰশিক্ষণ লাভৰ বাবে কৰ্ম ক্ষেত্ৰৰ মাধ্যমতে সমৰ্থবান কৰি তোলে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং১ঃ দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা মানে আপুনি কি বুজে?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাক কিয় গুৰুত্বপূৰ্ণ বুলি ভাবে?

.....

১.৩.১ বিশ্বত দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ উদ্ভৱ

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ইতিহাস বহু দীঘল। আগতে ইয়াক যোগাযোগ পাঠ্যক্ৰম বুলি জনা গৈছিল। যোগাযোগ শিক্ষা মানে হ'ল এনে এটা শিকণ শিক্ষণ অৱস্থা য'ত শিক্ষক আৰু শিকাৰুৰ মুখামুখী হোৱাৰ ব্যৱস্থা নাই। তেওঁলোকে পা�ৰস্পৰিক ক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে ডাক যোগাযোগৰ মাধ্যমত। ছপা সামগ্ৰী হ'ল শিক্ষাৰ মাধ্যম আৰু ছপা কৰা পাঠটোকা সমূহেই হ'ল শিকাৰুৰ বাবে শিক্ষণ সমল। যোগাযোগ শিক্ষা ব্যৱস্থাই স্থিতি লাভ কৰিছিল ১৮৪০ চনত ইংলেণ্ডত আইজাক পিটমেনৰ কাৰ্যসূচীৰ মাধ্যমত। তেওঁ ইংলেণ্ডৰ বহুবোৰ ঠাইত থকা ছাত্ৰক ডাক যোগাযোগৰ মাধ্যমত চমু লিখনৰ (চৰ্টহেণ্ড) টিউচন কৰিছিল। আৰ্ন্তজাতিক পৰ্যায়ত দূৰৱৰ্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন হৈছিল ১৮৮৩ চনত এগৰাকী ব্যক্তিগত শিক্ষকৰ শিক্ষাদানৰ মাধ্যমত। শিক্ষক গৰাকীয়ে ইংৰাজী বাক্য গঠন প্ৰণালীটো দ্বৈত পদ্ধতিৰে ডাকযোগে শিকাইছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত শিক্ষাবিদসকলে ভাবিছিল যে 'দূৰ শিক্ষাৰ' ধাৰণাটো 'যোগাযোগ শিক্ষা'ৰ ধাৰণাটোতকৈ অধিকভাৱে গ্ৰহণ যোগ্য হ'ব। দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষাৰ্থী সমৰ্থিত সেৱাসমূহ আৰু বিভিন্ন ধৰণৰ মূল্যায়ন পদ্ধতি সমূহ হ'ল গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান। ই হ'ল এক শিকাৰু আধাৰিত প্ৰয়াস। এই ব্যৱস্থাত ছপামাধ্যমসমূহৰ বাহিৰেওঁ বহুবোৰ অনা ছপা মাধ্যমো ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে- ৰেডিওঁ, দুৰাভাষ যন্ত্ৰ, শ্ৰব্য কেচেট, ভিডিওঁ কেচেট, কম্পিউটাৰ আৰু আন আন বৈদ্যুতিক মাধ্যমসমূহ।

'মুক্ত শিক্ষণ' নামকৰণ কৰা হৈছিল ১৯২৯ চনত পিটমেনৰ এখন মুখপত্ৰত (ৰৌউনট্ৰি ১৯৯২)। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন হোৱাৰ বহুবছৰ আগতে এই ধাৰণা প্ৰকাশিত হৈছিল

মুখপত্রখনত। কাৰণ 'যুক্তৰাজ্য মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়' ইংলেণ্ডত ১৯৬৯ চনতহে স্থাপন কৰা হৈছিল। এই শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ অগ্রদূত আছিল পিটমেন, তেওঁই প্রথমতে যোগাযোগ পদ্ধতিৰ মাধ্যমত চমু লিখন ব্যৱস্থাটোৰ শিক্ষা সম্প্রসাৰণ কৰিছিল। মুক্ত শিক্ষণ আৰু মুক্ত শিক্ষা নিবিড়ভাবে অনুসংগিত। আজি, মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ হ'ল অতি জনপ্রিয় মাধ্যম যিটোৰ মাধ্যমত ব্যক্তিসকলে সহজে বিশ্ব শিক্ষণ ব্যৱস্থাটোক নিজৰ দুৱাৰ দলিলৈ লৈ আনিব পাৰে।

'কমন ৱেলথ শিক্ষণ' হ'ল এটা গুৰুত্বপূর্ণ সংগঠন। এই সংগঠনটোৱে কমন ৱেলথ সদস্য ৰাষ্ট্রবোৰক দূৰ শিক্ষণ আৰু প্রযুক্তিবিজ্ঞানৰ সম্ভাৱনীয়তাৰ বিকাশত সহায় আগবঢ়ায় আৰু ব্যক্তিসকলৰ শিক্ষণ সুগম কৰি তোলে। 'কমন ৱেলথ শিক্ষণ'য়ে গুণগত শিক্ষণৰ সমতাসম্পন্ন সুগম ব্যৱস্থা কৰাত অগ্রাধিকাৰ দিছে। 'কমন ৱেলথ শিক্ষণ' প্রথমতে আৰম্ভ হৈছিল ১৯৮৮ চনত কমন ৱেলথ ৰাষ্ট্রবোৰৰ ১০খন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ক লৈ। ২০০৮ চনত ইয়াৰ সদস্য সংখ্যা বৃদ্ধি হয় ২৭খনলৈ। ইয়াৰ পৰা ক'ব পাৰি যে এই শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ বিকাশত অনুষ্ঠানবোৰে নিস্বার্থ সেৱা আগবঢ়াইছে আৰু বিকাশমুখী কমন ৱেলথ ৰাষ্ট্রবোৰৰ উচ্চ শিক্ষাৰ বাতাবৰণ উন্নত কৰি তুলিবলৈ অৰিহণা যোগাইছে। এচিয়াত বিশ্বৰ ভিতৰত আটাইতকৈ বেছি সংখ্যক মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণৰ বয়স্ক শিকাৰু আছে। এই শিকাৰু সকলক ৭০খন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষা আহৰণৰ সুবিধা প্রদান কৰিছে তাৰ ভিতৰত ১৩খন বৃহৎ পৰিসৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়। ভাৰতবর্ষত অকলেই ১৫খন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আছে, প্রায় ১১৭খন দ্বৈত পদ্ধতিৰ অনুষ্ঠান আছে। উক্ত অনুষ্ঠানবোৰে সামগ্রীকভাৱে ৭ মিলিয়ন শিকাৰুক শিক্ষা আহৰণৰ সুবিধা আগবঢ়াইছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং৩ঃ যোগাযোগ শিক্ষা দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষা আৰু মুক্ত শিক্ষা মানে আপুনি কি বুজে?

.....

১.৩.২ ভাৰতবর্ষৰ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ ইতিহাস

ভাৰতবর্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ সময়ত মাত্র ২০খন পৰম্পৰাগতভাৱে চলিত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ৫০০খন মহাবিদ্যালয় আছিল। স্বাধীনতাৰ পিছত ভাৰতবর্ষত উচ্চশিক্ষাৰ সংখ্যাগত আৰু গুণগত সম্প্রসাৰণৰ প্রয়োজনীয়তা আহি পৰিছিল। ব্যক্তিসকলৰ প্রয়াস আৰু অর্থনৈতিক দিশ পূৰণৰ বাবে চৰকাৰে প্রচেষ্টা হাতত ল'বলগীয়া হৈছিল।১৯৬১ চনত ড° ডি এচ কোঠাৰীৰ নেতৃত্বত ১০ জন সদস্যপূর্ণ এখন আয়োগ ভাৰত চৰকাৰে গঠন

কৰিছিল। সেই আয়োগে ব্যক্তিসকলক উচ্চশিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সোমাই ল'ব পৰাৰ বিষয়ে উপায় তথা পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। আয়োগৰ পৰামৰ্শ আছিল যে পৰম্পৰাগত ভাৱে চলি থকা বিশ্ববিদ্যালয়বোৰতে একেমানদণ্ডৰে যোগাযোগ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰা হওঁক। সেই পৰামৰ্শ অনুসৰি দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৬২ চনত যোগাযোগ পাঠ্যক্ৰম আৰু অবিৰত শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন কৰে। অগ্ৰণী পৰিকল্পনা হিচাপে শিক্ষা লাভৰ বাবে আগ্ৰহীসকলৰ পৰা যথেষ্টভাৱে সমাদৰ লাভ কৰে। পৰবৰ্ত্তী সময়ত বহুবোৰ পৰম্পৰাগতভাৱে চলি থকা বিশ্ববিদ্যালয়ে যোগাযোগ পাঠ্যক্ৰম সঞ্চালকালয় স্থাপন কৰে। বৰ্তমান সময়ত ২০০ তকৈওঁ অধিক বিশ্ববিদ্যালয়ে দূৰশিক্ষা সঞ্চালকালয় খুলি দূৰশিক্ষা ব্যৱস্থাৰ মাধ্যমত বিভিন্ন ধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ প্ৰসাৰণ ঘটাই আছে।

'মুক্ত আৰু দূৰশিক্ষণ' ব্যৱস্থাৰ পৰিপূৰ্ণতা বিশ্বৰ দৰবাৰলৈ আহে ১৯৬৯ চনত সংযুক্ত ৰাজ্যত স্থাপন কৰা 'সংযুক্ত ৰাজ্য মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়' গঢ় লৈ উঠাৰ পিছতহে। ইয়াৰ প্ৰভাৱ ভাৰতবৰ্ষতো পৰিছিল। ভাৰতবৰ্ষত প্ৰথমখন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰা হৈছিল 'অন্ধ্ৰপ্ৰদেশ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়' হিচাপে বৃটিছ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰ্হিত। ১৯৮২ চনৰ ২৬ আগষ্টত ৰাজ্যিক আইন অনুসাৰে এই বিশ্ববিদ্যালয স্থাপন হৈছিল আৰু বৰ্তমান ইয়াৰ নাম ৰখা হৈছে 'ড° বি আৰ আম্বেদকাৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়' হিচাপে। ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰথম মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়খনৰ উদ্দেশ্য আছিল যিবিলাক বয়স্ক শিকাৰুৱে বিভিন্ন অসুবিধাৰ বাবে পৰম্পৰাগতভাৱে চলি থকা বিশ্ববিদ্যালয়ত উচ্চ শিক্ষা লাভৰ সুযোগ সুবিধা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈ থকা দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ লোকৰ বাবে উচ্চ শিক্ষাৰ সুবিধাক গণতান্ত্ৰিক কৰি তোলা।

দ্বিতীয়খন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় হ'ল ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা IGNOU। এই বিশ্ববিদ্যালয়খন সংসদৰ আইন মতে ১৯৮৫ চনত স্থাপন কৰা হয় দিল্লীত আৰু ইয়াৰ পৰিসৰ সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষ আবৰি আছে। পৰ্য্যায়ক্ৰমে কোটা মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (২০০২), নালণ্ডা মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (১৯৯৫), যশোৱন্ত ৰাওঁ চৱন মহাৰাষ্ট্ৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (১৯৮৯) আদিৰ দৰে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ ৰাজ্য চৰকাৰসমূহৰ প্ৰচেষ্টা আৰু আইন অনুসাৰে গঢ় লৈ উঠে। অসম চৰকাৰে কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় ৰাজ্যিক আইন অনুসাৰে ২০০৬ চনত স্থাপন কৰিছিল। শেহতিয়াকৈ উৰিষ্যা চৰকাৰে ২০১৫ চনত উৰিষ্যা ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰিছে। বৰ্তমান ভাৰতবৰ্ষত ১৪ খন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বিভিন্ন ৰাজ্যত স্থাপিত হৈছে আৰু ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় হ'ল একমাত্ৰ ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়। মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠানসমূহ মূল উদ্দেশ্য হ'ল ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষাক গণতান্ত্ৰিকভাৱে জনসমাজলৈ সম্প্ৰসাৰণ কৰা। বৰ্তমান মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ নামভৰ্ত্তিৰ হাৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত শতকৰা ১১.৪৫% যিটো বিশেষভাৱে বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ।

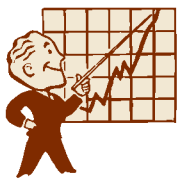
জানি থোৱা ভাল

কেন্দ্রীয় বা ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

১) ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (IGNOU), ১৯৮৫

ভাৰতবর্ষৰ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ-

১) অন্ধ্রপ্রদেশ- ড° বি আৰ আম্বেদকাৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, (হাইদৰাবাদ, ১৯৮২)
২) মহাৰাষ্ট্র- যশোৱন্তৰাওঁ চৱন মহাৰাষ্ট্র মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৮৯
৩) মধ্য প্রদেশ- মধ্যপ্রদেশ ভোজ (মুক্ত) বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯১
৪) গুজৰাট- ড° বাবা চাহেব আম্বেদ্কাৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৪
৫) বিহাৰ-নালণ্ডা মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৫
৬) কর্ণাটক - কর্ণাটক ৰাজ্যিক মুক্তবিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৬
৭) পশ্চিমবংগ- নেতাজী সুভাষ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়-কোলকাতা, ১৯৯৭
৮) উত্তৰ প্রদেশ- ৰাজর্শী টেণ্ডন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৯
৯) ৰাজস্থান- বর্ধমান মহাবীৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, (আগৰ কোটা) ২০০২
১০) তামিলনাড়ু- তামিলনাড়ু মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, চেন্নাই, ২০০২
১১) চটিচ্গড় - পণ্ডিত সুন্দৰ লাল শর্মা মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, চট্টিচ্গড়, ২০০৪
১২) উত্তৰাঞ্চল- উত্তৰাঞ্চল মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ২০০৬
১৩) অসম- কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ২০০৬
১৪) উৰিষ্যা ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, ২০১৫

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং৪ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক-

(ক) বিশ্বত প্রথমটো বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন হৈছিল ..... চনত।
(খ) বর্তমান ভাৰতবর্ষত ..... খন ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ..... খন ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আছে।
(গ) ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপিত হৈছে ..... চনত।
(ঘ) কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক বিশ্ববিদ্যালয় ..... চনত স্থাপন কৰা হৈছিল।
(ঙ) দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ত ..... চনত যোগাযোগ পাঠ্যক্রম আৰু অবিৰত শিক্ষা প্রতিষ্ঠান স্থাপিত হৈছিল।

১.৩.৩ ভাৰতবর্ষত দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ উদ্ভৱ আৰু প্রয়োগ

আমি যেতিয়াই দূৰ শিক্ষাৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশৰ কথা ভাবো তেতিয়াই জানিব

সমসাময়িক (চিনক্রোনাচ্)
সমসাময়িক আহিলা বা একেধৰণৰ আহিলাসমূহে এক 'একে সময়তে বিভিন্ন স্থানত' ধাৰণাৰে প্ৰকৃত সময়ৰ যোগাযোগ সম্ভৱ কৰি তোলে।
আহিলাসমূহে সময়ত এটা বিন্দুত যোগাযোগ স্থাপন কৰে আৰু একে সময়তে সমসাময়িক আহিলা ৰূপেওঁ কাৰ্য সম্পাদন কৰে।
শ্ৰৱন অভিবৰ্ত্তন, ভিডিওঁ অভিবৰ্ত্তন, ৰেৱ অভিবৰ্ত্তন আদি হ'ল 'চিনক্রোনাচ্' আহিলা।

অসমসাময়িক (অচিন ক্রোনাচ্)
অচিন ক্রোনাচ্ বা অসমসাময়িক আহিলাসমূহে 'বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন স্থানৰ' ধাৰণাৰে কিছুসময়ৰ বাবে যোগাযোগ সম্ভব কৰি তোলে। এই আহিলাবোৰে ব্যক্তিসকলক প্ৰত্যেককে নিজৰ সুবিধা সময় অনুসাৰে সংযোজিত হোৱাত অৱিহণা যোগায়। অচিন ক্রোনাচ্ আহিলাবোৰ উক্তি আৰু সহযোগিতা প্ৰদৰ্শন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত উপকাৰী। ই কিছুসময়ৰ বাবে ব্যক্তিসকলক সমলসমূহ দিবা বা ৰাতিৰ ভিতৰত যোগান ধৰাৰ লগতে তথ্যসমৃদ্ধ কৰি তোলে। অচিন ক্রোনাচ্ আহিলাবোৰে ব্যক্তিসকলক বহু বিকল্প সময়ৰ ক্ষেত্ৰত সুবিধা আনি দিয়ে লগতে এই আহিলাবোৰে এটা দলৰ পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়াৰ ইতিহাসক সামৰি লোৱাটো সহায় কৰে। ই যৌথ জ্ঞানৰ অনুমতি প্ৰদান কৰে আৰু সহজভাৱে অংশ গ্ৰহণৰ লগতে বিতৰণ ক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে। কথোপকথন ফলি,ৰেৱ তালিকা, বৈদ্যুতিক ডাক প্ৰেৰণৰ আৰ্হি, ৰেৱ পুথি আদি হ'ল কিছুমান

পাৰো যে এই শিক্ষাই বহু পৰ্য্যায় অতিক্ৰম কৰি আহিছে। এই সন্দৰ্ভত অধ্যাপক জেমচ্ চি টেইলৰে দূৰ শিক্ষাৰ পাঁচটা ভাগৰ বা পৰ্যায়ৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। সেইবোৰ হ'ল -

- ছপা প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ওপৰত আধাৰিত যোগাযোগ আৰ্হি
- ছপা,শ্ৰৱন আৰু ভিডিওঁ প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ওপৰত আধাৰিত বহু মাধ্যম আৰ্হি
- সমসাময়িক যোগাযোগ যোগান, তাৰ সংযোগ প্ৰযুক্তি বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগৰ ওপৰত আধাৰিত তাৰ-শিক্ষণ আৰ্হি
- অন লাইন বা ইন্টাৰনেট আধাৰিত শিথিলতাপূৰ্ণ শিক্ষণ আৰ্হি
- অগ্ৰবৰ্ত্তী তাৰ সংযোগ বা অনলাইন প্ৰযুক্তিসমূহৰ ওপৰত আধাৰিত বুদ্ধি সম্পন্ন শিথিলতাপূৰ্ণ শিক্ষণ আৰ্হি।

আজি মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাই সামৰি লৈছে–

- আন্তঃ সক্ৰিয় বহুমাধ্যম প্ৰেৰণ, চিডি ৰ'ম ইন্টাৰনেট আধাৰিত শিক্ষাদান
- যিকোনো স্থানত যিকোনো সময়ত শিকাৰু সমৰ্থিত বৃদ্ধিপূৰ্ণ গুণ
- **সমসাময়িক (চিনক্রোনাচ) আৰু অ-সমসাময়িক (অচিনক্রোনাচ) যোগাযোগ,**
- অংশগ্ৰহণ/অবদান আগবঢ়াবলৈ ইচ্ছুক শিকাৰুসকলৰ বাবে সমান ধৰণৰ সুবিধা
- শিক্ষক শিকাৰু সমবন্ধুসকলৰ মাজত পাৰস্পৰিক আলোচনা
- সামাজিক সংযোগ আৰু সহযোগী কৰ্ম

আমি দেখিবলৈ পাইছো যে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰে আমাৰ দেশত কেইবাটাও পদক্ষেপ আগবাঢ়ি গৈ দীঘলীয়া পথ অতিক্ৰম কৰিছে। কিন্তু এতিয়াওঁ সকলোকে শিক্ষাৰ সুবিধা প্ৰদান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বহুবোৰ কাম বাকী আছে। তলত দিয়া তালিকাখনত বিকাশৰ ধাৰাৰ ক্ষেত্ৰত অৱিহণা যোগোৱা শিক্ষানুষ্ঠান আৰু শিকাৰুৰ সংখ্যা দেখুওৱা হৈছে।

তালিকা ১ ঃ

ভাৰতবৰ্ষৰ মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহ ১৯৬২-২০১০

বছৰ	দ্বৈত ধৰণ বিশ্ববিদ্যালয়/প্ৰতিষ্ঠান	একক ধৰণ মুক্ত বিঃ বিঃ সমূহ	মুঠ মুক্ত শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহ
১৯৬২	১	—	১
১৯৭৫	২২	—	২২
১৯৮২	৩৪	১	৩৫
১৯৮৫	৩৮	২	৪০
১৯৯০	৪৬	৫	৫১
২০০০	৭০	৯	৭৯
২০০৫	১০৬	১৩	১১৯
২০১০	২৪২	১৪	২৫৬
২০১৭	১১৭	১৫	১৩২

উৎস ঃ Distance Education Bureau, UGC.

ওপৰত দেখুওঁৰা তালিকাখনৰ পৰা বুজা গ'ল যে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা অনুষ্ঠানৰ গঠনৰ ধাৰা কিছুপৰিমাণে ক্ষীপ্রতৰ। এই অনুষ্ঠানসমূহে দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষণ আমাৰ দেশৰ বহুসংখ্যক ব্যক্তিক সহজে লাভ কৰাৰ ক্ষেত্রত বৈশিষ্ট্যপূর্ণ ভূমিকা গ্রহণ কৰিছে আৰু অৱদান আগবঢ়াইছে। দ্বিতীয়খন তালিকাত দূৰ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানত শিকাৰুৰ নামভর্ত্তি কৰণৰ ক্রমাগত হাৰ দেখুওৱা হৈছে।

তালিকা ২ ঃ

দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষাত নামভর্তিৰ গঠন

বর্ষ	দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাত মুঠ নামভর্তি
১৯৮৩-৮৪	৬২৩১
১৯৮৮-৮৯	৬২৯২৩
১৯৯৩-৯৪	১৭০৩৭২
১৯৯৮-৯৯	৩৪১৪৪৪
২০০৩-০৪	৭৫০৩৪২
২০০৮-০৯	১৪৭২৩৭৯
২০১৩-১৪	২১০৪২৯১
২০১৪-১৫	৩৮১১৭২৩

উৎস ঃ Distance Education Bureau, UGC.

আমি ক'ব পাৰো যে মুক্ত শিক্ষণ ব্যৱস্থাটো এটা সমর্থবান শিক্ষা আহৰণৰ বিকল্প আৰু ইয়াৰ মাজেৰে সামাজিক, অর্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক ব্যৱধান নোহোৱাকৈ সকলোৱে শিক্ষা লাভৰ সুবিধা ল'ব পাৰে।

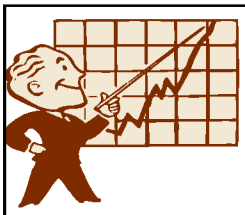
মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৱে সঠিক সময়ত শিক্ষা লাভৰ পৰা বঞ্চিতসকল আৰু যিবিলাকে শিক্ষা আহৰণ প্রক্রিয়াটোক অবিৰত কৰি ৰাখিব বিচাৰে তেওঁলোকক শিক্ষা লাভৰ সুবিধা কৰি দিয়ে আৰু সামাজিক তথা শৈক্ষিক বৈষম্য আঁতৰ কৰাত অৰিহণা যোগায়। শিক্ষা ব্যৱস্থাই শিকাৰুসকলে পৰম্পৰাগতভাৱে চলি থকা শিক্ষাত আৰোপিত হোৱা নিষেধ তথা বাধা-খিনি আঁতৰোৱাৰ ক্ষেত্রত সুবিধা প্রদান কৰে। এই শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৱে বহু বিস্তৃতভাৱে থকা ব্যক্তিসকলক মুক্তভাৱে শিক্ষণ লাভৰ সুবিধা প্রদান কৰে। এই শিক্ষা সৌহার্দ্যপূর্ণ হয় আৰু সাময়িকভাবেও ল'ব পৰা যায়।

দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষণ ব্যৱস্থা হ'ল কম খৰচী ফলদায়ক পদ্ধতি। ই বহু লোকক কম খৰচত শিক্ষালাভৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে। অনলাইন (Online) পাঠ্যক্ৰমসমূহ প্ৰস্তুতিৰ ক্ষেত্ৰত এবাৰহে খৰচ হয়। ই বহুসংখ্যক ব্যক্তিক বহুবছৰৰ বাবে সামৰি লয়। দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কাৰণে প্ৰস্তুত কৰা ছপা সামগ্ৰীসমূহ প্ৰস্তুত কৰাৰ সময়ত এবাৰ খৰচ হয়। সেই সামগ্ৰীসমূহ বছৰ বছৰ ধৰি শিক্ষাৰ্থীসকলক যোগান ধৰি থকা হয়। এনেবোৰ দিশৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাক কম খৰচী ফলদায়ক পদ্ধতি বুলি কোৱা হয় কাৰণ পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰ স্কুলবোৰত শিক্ষাৰ্থীসকলৰ পৰা বাৰে বাৰে বুজন পৰিমাণৰ মাছুল আদায় লোৱাৰ ব্যৱস্থা আছে। সাধাৰণতে পৰম্পৰাগত ব্যৱস্থাৰ শিক্ষণ হ'ল শিক্ষক কেন্দ্ৰিক, যদিওঁ ইয়াক শিশুকেন্দ্ৰিক বুলি প্ৰচাৰ কৰা হয়।

মুক্ত বিদ্যালয়সমূহ আৰু মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়বোৰে সকলোকে শিক্ষালাভৰ সুবিধা প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ আৰু মুক্তবিদ্যালয়সমূহৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল শিকাৰুৰসকলক নিজৰ দুৱাৰদলিতে বিভিন্ন মাধ্যম আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ সহায়ত নিৰ্দেশনা যোগান ধৰা। মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ ধাৰণাটোক 'স্বাধীন শিক্ষণ' 'শিথিল শিক্ষণ' তথা 'আত্ম শিক্ষণ' বুলিও ধৰা বা জনা যায়। মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাক শিথিল আৰু অভিনৱ কৰাৰ বহুল পৰিসৰ আছে। বিভিন্ন স্থানত সিঁচৰিত হৈ থকা শিকাৰু সকলৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ আৰু সমাজৰ চাহিদা পূৰ্ণ কৰাৰ বাবে সময়ৰ পৰিৱৰ্ত্তনৰ ব্যৱস্থা ইয়াত থাকে। সেয়েহে আজি মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো বহুজন সমাদৃত হৈছে আৰু সমগ্ৰ বিশ্বত ইয়াৰ গুৰুত্ব বাঢ়িছে। 'বাচনি আধাৰিত মান ব্যৱস্থা' (Choice based credit system) আৰু কনভাৰজেঞ্চ দৃষ্টিভংগী' (Convergence approach) এই দুয়োটা হ'ল মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সুবিধা। এই ব্যৱস্থাটোৱে বহুবিস্তৃত মানৰ সম্পদ বিকাশ, শিকাৰুসকলক চাকৰিৰ বজাৰ আৰু আত্ম নিয়োজনৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰিছে। মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ভূমিকা বৰ্তমান সমাজত অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু ই শিকাৰু সকল সামৰ্থতা অনাত অৰিহণা যোগাইছে। অভিনৱ ধাৰণা আৰু শিথিল আদৰ্শক আকোৱালি লৈ ই শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনক তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। সামগ্ৰীকভাৱে ভাৰতবৰ্ষ আৰু নিৰ্দিষ্টভাৱে উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাটো জণগণৰ বাবে এটা উন্নত ধৰণৰ শিক্ষা আহৰণৰ ক্ষেত্ৰ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে।

উত্তৰ পূব ভাৰতত মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ আৰম্ভণি হয় ১৯৮৬ চনত যেতিয়া ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চৌহদত প্ৰথম অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ এটা স্থাপন কৰে। বৰ্তমান উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যবোৰত আঞ্চলিক কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰি বিশ্ববিদ্যালয়খনে কৰ্ম সম্পাদন কৰি আছে। অঞ্চলটোৰ বিভিন্ন মহাবিদ্যালয়ত এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ আছে। ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপৰিও অসমত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় নামেৰে এখনি মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় ২০০৬ চনত গুৱাহাটীত

স্থাপন কৰা হয়। কিছুমান বিশ্ববিদ্যালয়ত দূৰ শিক্ষাৰ সঞ্চালকালয় আছে আৰু সেই সঞ্চালকালয়সমূহে দূৰশিক্ষা সম্প্রসাৰণৰ কাম কৰি আছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৯৮ চনৰ কৰা ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ে ২০০১চনৰ পৰা, ৰাজীৱ গান্ধী কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়, ইটানগৰ ২০০৫ চনৰ পৰা, উত্তৰ পূৰ্ব পার্বত্য কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৯৬ চনৰ পৰা, আগৰতলাস্থিত ত্রিপুৰা বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৯৬ চনৰ পৰা আৰু তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে ২০১১ চনৰ পৰা । ওপৰত উল্লেখ কৰা বিশ্ববিদ্যালবোৰ হ'ল কেন্দ্রীয় বা ৰাজ্যিক ব্যৱস্থাৰে নিয়ন্ত্রিত। বর্তমান সময়ত বহুবোৰ ব্যক্তিগতখণ্ডৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে দূৰ শিক্ষা সম্প্রসাৰণত ব্রতী হৈ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত সেৱা আগবঢ়াই আছে। তাৰ ভিতৰত চিকিম মণিপাল বিশ্ববিদ্যালয় গেংটক (চিকিম), ইকফাই বিশ্ববিদ্যালয়, আগৰতলা (ত্রিপুৰা), ইকফাই বিশ্ববিদ্যালয়, আইজল (মিজোৰাম)। ওপৰত উল্লেখ কৰা ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰৰ উপৰিও এই অঞ্চলত ভাৰতবর্ষৰ বিভিন্ন প্রান্তৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যয়ন কেন্দ্র স্থাপন হৈছে আৰু নামভর্ত্তিকৰণৰ মাধ্যমেৰে দূৰ শিক্ষা সম্প্রসাৰণত অৰিহণা যোগাই আছে। (শ্রীবাস্তৱ আৰু বসু ২০১০)। যিয়েই নহওঁক সেই বাহিৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰে সন্মানীয় ভাৰতবর্ষৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ বিচাৰৰ বিৰুদ্ধে কাম কৰি আছে আৰু উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ কেন্দ্রবোৰ চলাই আছে। বর্তমান বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অনুদান আয়োগে দূৰৱর্তী শিক্ষাৰ সম্প্রসাৰণৰ সীমা বান্ধি দিয়াৰ পিছত, বাহিৰত দূৰৱর্তী শিক্ষা অনুষ্ঠানসমূহে উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত নিজৰ কার্য্যসূচীসমূহ বন্ধ কৰিবলগীয়া হৈছে। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে কাৰাগাৰত থকা লোকসকলক শিক্ষাদানৰ সুবিধা দিয়াৰ লগতে অন্ধ আৰু বিশেষভাবে সক্ষম লোকক বিনামূলীয়াকৈ শিক্ষা দি এক সর্বাঙ্গসুন্দৰ ভূমিকা পালন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাই শিথিল আৰু অনানুষ্ঠানিক দৃষ্টিভংগীৰ মাধ্যমত মূল মানৱ অধিকাৰ হিচাপে শিক্ষাৰ অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰিবলৈ জনগণক সুবিধা প্রদান কৰিছে। এই শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ধৰণ যথেষ্টভাৱে সুবিধাজনক আৰু ই সামগ্রীকভাৱে ৰাষ্ট্রৰ কল্যাণ সাধনত উল্লেখযোগ্য অৰিহণা যোগাইছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং৫ঃ মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ প্রাসংগিকতা কেনেধৰণৰ?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ উত্তৰ পূব ভাৰতত মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ কি কি অনুষ্ঠান স্থাপিত হৈছে?

.....

.....

.....

অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- শিক্ষাক এখন দেশৰ আৰ্থসামাজিক বিকাশৰ 'মূল শিলা' বুলি অভিহীত কৰা হয়।
- শিক্ষাই মানুহক জ্ঞানৰ যোগান ধৰে; প্ৰয়োজন আধাৰিত কিছুমান কৌশলক অনুধাৱন কৰায় আৰু যোগাত্মক দিশৰ প্ৰতি মনযোগৰ নিৰ্দেশনা দিয়ে।
- ভৌগোলিক অৰ্থত সামগ্ৰীকভাৱে ভাৰতবৰ্ষৰ বৃহৎ সম্ভাৱনীয়তা আছে। কিন্তু বৰ্তমান অৱস্থা মানৱ শক্তিৰ গঠন আৰু উৎপাদন কাৰ্যসূচীৰ ক্ষেত্ৰত নিয়োগৰ পূৰ্ণতা আহি পৰা নাই।
- ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত আজিওঁ নিয়োগৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যিক আৰু আঞ্চলিক ভেদে ভিন্নতা, শিক্ষাৰ সকলো পৰ্যায়ত লিংগ বৈষম্য, সামগ্ৰীক নামভৰ্ত্তিৰ হাৰ আৰু স্বাক্ষৰতাৰ পৰ্যায় আদিত বৈষম্যতা পৰিলক্ষিত হয়।
- ইয়াৰ উপৰিও আমি সামৰি লোৱা গঠনৰ লক্ষ্যত উপনীত হৈ সহস্ৰাব্দৰ বিকাশৰ লক্ষ্যৰ প্ৰতি অগ্ৰসাৰিত হ'ব লাগিব আৰু মানৱ মূলধনৰ গঠনৰ প্ৰতি আমাৰ প্ৰচেষ্টাক নিৰ্দেশিত কৰিব লাগিব।
- শিক্ষাই হ'ল আমাৰ প্ৰয়োজন আৰু প্ৰয়াস মতে লক্ষ্যসমূহ পূৰ্ণ কৰিব পৰা একমাত্ৰ পথ। কাৰণ শিক্ষিত ব্যক্তিসকল সাধাৰণতে উন্নত উৎপাদনশীল কৰ্মী, যিয়ে মূলধনক অধিক ফলপ্ৰসুভাবে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে; নতুন প্ৰযুক্তিসমূহ প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে আৰু তেওঁলোকে কৰা ভুলৰ পৰা শিকিব পাৰে।
- আমাৰ দেশৰ সকলোবোৰ ব্যক্তিয়ে মানৱ অধিকাৰ হিচাপে শিক্ষাৰ অধিকাৰ পোৱাটো বাঞ্ছনীয়। সেয়েহে ব্যক্তিসকলক শিক্ষাৰ বিভিন্ন পন্থাৰ মাধ্যমেৰে তথ্য আৰু জ্ঞানৰ যোগান ধৰাটো অতিশয় প্ৰয়োজনীয়।
- মুক্ত আৰু দূ�ৰৱৰ্তী শিক্ষা হ'ল সকলো ব্যক্তিৰ বাবে সহজে সম্ভৱ কৰি তুলিব পৰা এটি সম্ভাব্য বিকল্প শিক্ষাৰ পথ।
- দূ�ৰৱৰ্তী শিক্ষা মানে হ'ল এক শিক্ষণৰ ধৰণ যিটোৰ মাজেৰে কোনো ভৌগোলিক ব্যৱধান, শিক্ষকৰ শাৰীৰিক উপস্থিতি, স্থান, সময় আৰু বয়স আদিৰ ক্ষেত্ৰত বাধা নোহোৱাকৈ লাভ কৰিব পৰা শিক্ষা।
- একাদশ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত দেশৰ সমগ্ৰ শিক্ষাৰ্থীৰ শতকৰা ৪০%ক মুক্ত আৰু দূ�ৰৱৰ্তী শিক্ষা পদ্ধতিৰ ভিতৰত সামৰি লোৱাৰ লক্ষ্য স্থিৰ কৰি লোৱা হৈছে।
- আজি ইয়াৰ নমনীয়তা তথা শিথিলতাৰ বাবে, এই পদ্ধতিটোক 3A (৩-যিকোনো) যেনে যিকোনো সময়ত, যিকোনো স্থানত, যিকোনো লোককে শিক্ষালাভ কৰিব পৰা ব্যৱস্থা বুলি ক'ব পৰা যায়।

- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৱে খৰচ ফলপ্রসু ধৰণৰ মাধ্যমেৰে জীৱন জো�ৰা শিক্ষালাভৰ সুবিধা প্রদানকৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। যিবিলাকে উচ্চ শিক্ষা লাভৰ পৰা নিজকে বঞ্চিত হোৱা বুলি ভাবিছে বা তথাকথিত শিক্ষা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হোৱা বুলি ভাবি শিক্ষা লাভৰ প্রতি আগ্রহান্বিত হৈছে তেওঁলোকক এই পদ্ধতিয়ে আকোৱালি লৈছে।
- এই শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক আগতে যোগাযোগ শিক্ষা নামেৰে জনা গৈছিল। যোগাযোগ শিক্ষা মানে হ'ল এনে ধৰণৰ শিক্ষা য'ত শিকাৰু আৰু শিক্ষকে মুখামুখিভাৱে সংস্পর্শলৈ আহিব নোৱাৰে। তেওঁলোকে মাত্র ডাক যোগাযোগৰ মাধ্যমতহে পাৰস্পৰিক ক্রিয়া সম্পাদন কৰে। ছপা সামগ্রীয়ে হ'ল একমাত্র শিক্ষাৰ মাধ্যম আৰু ছপাপাঠবোৰেই হ'ল শিকাৰু সকলৰ বাবে একমাত্র শিক্ষাৰ সমল।
- যোগাযোগ শিক্ষাই ১৮৪০ চনত আনুষ্ঠানিক ধৰণ বা আকৃতি লাভ কৰে আইজাক পিটমেনৰ প্রচেষ্টাত। তেওঁ চমু লিখন পদ্ধতিৰ মাধ্যমত ইংলেণ্ডৰ বিভিন্ন স্থানত সিঁচৰিত হৈ থকা ছাত্রসকলক ডাকযোগে পঢ়োৱাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ ফলত এই ব্যৱস্থাটোৰ প্রচলন হয়।
- পৰৱর্ত্তী সময়ত শিক্ষাবিদসকলৰ চিন্তাধাৰাত প্রকাশিত হ'ল যে 'দূৰ শিক্ষা' ধৰণটো যোগাযোগ শিক্ষাৰ ধৰণতকৈ অধিক গ্রহণ যোগ্য হ'ব। দূৰ শিক্ষাৰ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱা আৰু মূল্যায়ণ পদ্ধতিৰ ভিন্নতা হ'ল গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান। ই হ'ল এক শিকাৰু আধাৰিত প্রয়াস। ছপা মাধ্যমৰ বাহিৰেওঁ এই পদ্ধতিত অনা ছপা মাধ্যম যেনে ৰেডিওঁ, দুৰাভাষ যন্ত্র, শ্রব্য কেছেট, ভিডিওঁ কেছেট, কম্পিউটাৰ আৰু আন আন বৈদ্যুতিক মাধ্যমসমূহো সামৰি লোৱা হয়।
- দূৰ শিক্ষাক আজি সাধাৰণভাৱে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ বুলি জনা যায়। 'মুক্ত শিক্ষণ' নামকৰণ হৈছিল পিটমেনৰ এখন মুখপত্রত ১৯২৯ চনত।
- মুক্ত শিক্ষণ আৰু মুক্ত শিক্ষা পৰস্পৰভাৱে সম্বন্ধিত। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় প্রথমতে ইংলেণ্ডত ১৯৬৯ চনত স্থাপন কৰা হৈছিল।
- আজি মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থা বহু সমাদৃত এক শিক্ষণ ব্যৱস্থা। ইয়াৰ মাধ্যমত ব্যক্তিসকলে বিশ্বৰ বিভিন্ন প্রান্তৰ শিক্ষণ পদ্ধতিক নিজৰ ঘৰতেই বহি শিকিব পাৰে।
- বর্ত্তমান সময়ত ভাৰতবর্ষত ১৪ খন ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু এখন কেন্দ্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আছে। সেইখনৰ নাম হ'ল ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাই বিভিন্ন পর্যায় বা অৱস্থা অতিক্রম কৰি আহিছে আৰু আজিৰ দিনত অনলাইন প্রযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰ কৰিছে।
- বর্তমান সময়ত মুক্ত আৰু দূৰ বিশ্ববিদ্যালয় আৰু অনুষ্ঠানসমূহ স্থাপনৰ ধাৰা ক্ষীপ্রভাৱে বৃদ্ধি হ'বলৈ ধৰিছে আৰু এইবোৰে জনসাধাৰণক সহজে শিক্ষালাভ কৰিব পৰা

বৈশিষ্ট্যপূর্ণভাবে অৱিহণা যোগাই আছে।

- মুক্ত শিক্ষাই পৰম্পৰাগতভাৱে শিক্ষালাভ কৰিবলৈ যোৱাৰ ক্ষেত্ৰত থকা বাধা আৰু নিষেধসমূহ আতঁৰাইছে আৰু বহু পৰিসৰত থকা ব্যক্তিসকলক শিক্ষণ সুবিধা প্ৰদান কৰিছে। ই ব্যক্তিসকলক অধিক সহজভাৱে আৰু সময় উপযোগীকৈ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থবান কৰি তুলিছে।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ হ'ল কম খৰচী ফলপ্ৰসু শিক্ষণ ব্যৱস্থা। এই শিক্ষা ব্যৱস্থাই কম খৰচতে বহু ঠাইত বিস্তৃত হৈ থকা ব্যক্তিসকলক একে সময়তে সামৰি লয়। উদাহৰণ স্বৰূপে অন লাইন পাঠ্যক্ৰমত খৰচ হয় এবাৰ। সেই খৰচতে প্ৰস্তুতি সম্পূর্ণ কৰা হয় আৰু বহু বছৰৰ কাৰণে এই পাঠ্যক্ৰমে বহু সংখ্যক ব্যক্তিক সামৰি লোৱা হয়।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণৰ ধৰণক "স্বাধীনভাৱে শিক্ষণ" "নমনীয় শিক্ষণ" আৰু 'আত্মশিক্ষণ' হিচাপেওঁ জনা যায়।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ নতুনত্ব আৰু নমনীয়তা অনাৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট পৰিসৰ আছে। ইয়াৰ উপৰিও এই ব্যৱস্থাটোত সমাজৰ প্ৰয়োজন আৰু আৱশ্যকতা পুৰণৰ অর্থে বিভিন্ন স্থানত সিঁচৰিত হৈ থকা শিকাৰুসকলক সামৰি সময়ৰ পৰিৱর্তনৰ লগত শিক্ষণৰ ব্যৱস্থা সম্ভৱ কৰি তোলে।
- উত্তৰ পূব ভাৰতত ১৯৮৬ চনত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চৌহদত ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ স্থাপনৰ সময়তে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ আৰম্ভণী হয়।
- কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে অসমৰ কাৰাগাৰৰ কাৰাবাসী শিকাৰুসকলক শিক্ষালাভৰ সুবিধা প্ৰদান কৰি সর্বাঙ্গ সুন্দৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

১.৫ অধিক জানিবলৈ

1) Baruah, Srinath (2011): "Education Beyond Barriers: Role of Open and Distance learning with special reference to Krishna Kanta Handiqui State Open University", Horizon, The Newsletter of KKHSOU, Vol-V, No II, July 2011

2) Kanwar, Asha (2011): "Crisis in ODL: What is the response?", Lecture presented at Symbiosis International Conference on ODL, 23rd February, Pune, India

3) Srivastava, Manjulika and Swaraj Basu, " Distance Learning in North East : An Overview ", University News, 48 (38) September, 2010

4) STRIDE Handbook on Distance Education, IGNOU

১.৬ অগ্রগতি খতিয়ান

১নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ দূৰ শিক্ষা হ'ল শিক্ষা সম্প্রসাৰণৰ এটি তাৎপর্যপূর্ণ ধাৰণা। ইয়াৰ মাজেৰে ভৌগোলিক, শিক্ষকৰ বৈষয়িক অস্তিত্ব, সময়, বয়স আদিৰ ব্যৱধান নোহোৱাকৈ ব্যক্তিসকলে শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। এই ব্যৱস্থাটো অসংখ্য সুবিধা লাভৰ পৰা বঞ্চিত ব্যক্তিৰ লগতে আত্ম সংস্থাপিত, গৃহিনীসকলক শিক্ষা লাভৰ সুবিধা প্রদান কৰিছে। যিবিলাকে উন্নত আৰু উৎপাদনমুখী জীৱন গঢ়ি তুলিব বিচাৰে তেওঁলোককো এই ব্যৱস্থাটোৱে সুবিধা দিয়ে।

২নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা হ'ল এনে এক ব্যৱস্থা যাৰ জৰিয়তে প্রচলিত পদ্ধতিৰ মাধ্যমত যিসকলে উচ্চ শিক্ষা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈছে তেনেলোকসকলক শিক্ষা লাভৰ সুবিধা প্রদান কৰা। কম খৰচতে এই ব্যৱস্থাৰ মাধ্যমত জীৱনযোৰা শিক্ষা লাভৰ ইচ্ছা কৰে তেনে ব্যক্তিয়ে এই ব্যৱস্থাত সোমাই ল'ব পাৰে। এই শিক্ষা ব্যৱস্থা তলত উল্লেখ কৰাবোৰৰ বাবে বৰ সহায়ক।

- যিবিলাকে বিদ্যালয়সমূহ আৰু মহাবিদ্যালয়সমূহৰ পৰা অর্থনৈতিক কাৰণৰ বাবে আঁতৰি আহিছে আৰু বর্তমান ব্যৱসায় বাণিজ্য আদিত মকৰল হৈছে।
- মহিলাসকল যিবিলাকে কম বয়সতে বিবাহ পাশত আৱদ্ধ হৈ বিদ্যালয় মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষা অসম্পূর্ণ কৰিছে।
- যিবিলাকে কার্যালয় আৰু উদ্যোগসমূহত পঢ়া শুনা সম্পূর্ণ নকৰাকৈ নিয়োজিত হৈছে কিন্তু তেওঁলোকক পদবী আৰু শিক্ষা লাভৰ প্রমাণ পত্রৰ প্রয়োজন হৈছে।
- ব্যক্তিসকলৰ লগতে গৃহিণীসকলে যিয়ে সহজভাৱে পৰম্পৰাগত শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষা লাভ কৰিব নোৱাৰিলে এতিয়া শিক্ষা লাভৰ ইচ্ছা কৰে তেওঁলোকৰ বাবে এই ব্যৱস্থা অতি সুবিধাজনক।
- যিবিলাকে তেওঁলোকৰ কার্য ক্ষেত্রৰ ভৱিষ্যত সুবিধাৰ বাবে পৰবর্ত্তী শিক্ষা লাভ কৰিব বিচাৰে।
- ইয়াৰ উপৰিওঁ মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাই চাকৰি কৰি থকা ব্যক্তিসকল বা বৃত্তিধাৰীসকলক চাকৰি কৰি থকা সময়তে বৃত্তিগত অর্হতা বৃদ্ধি আৰু

প্রশিক্ষণৰ সুবিধা প্রদান কৰে।

৩নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ

- যোগাযোগ শিক্ষা মানে হ'ল এনে ধৰণৰ শিক্ষা যি শিক্ষাৰ মাধ্যমেৰে ব্যক্তিয়ে নিজৰ কর্মৰ স্থানতে বা বাস কৰি থকা ঠাইতে থাকি অধ্যয়ন কৰিব পাৰে। এই ব্যৱস্থাৰ পাঠবোৰ শিক্ষানুষ্ঠানখনে ডাক যোগাযোগৰ মাধ্যমত শিকাৰুলৈ প্রেৰণ কৰে।
- দূৰ শিক্ষা হ'ল এনে এটা শিক্ষণ পদ্ধতি য'ত শিক্ষণ সূচীসমূহ ছপা সামগ্রী আৰু বৈদ্যুতিক মাধ্যমৰ মাধ্যমত শিকাৰুক যোগান ধৰা হয়। এই ব্যৱস্থাত প্রয়োজন অনুসৰিহে শিক্ষক আৰু শিকাৰুৰ যোগ স্থাপন হয় বিশেষকৈ বিদ্যায়তনিক, প্রশাসনিক, কাৰিকৰী আৰু ব্যক্তিগত সমস্যাসমূহ সমাধানৰ ক্ষেত্রত। শিক্ষক আৰু শিকাৰুৰ যোগাযোগ মাধ্যম আৰু প্রযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰৰ মাধ্যমেৰেহে সম্ভৱ হৈ উঠে।
- মুক্ত শিক্ষণ হ'ল এটা শিক্ষণ ব্যৱস্থা যিটোৰ মাধ্যমত শিক্ষাৰ অগ্রগতি হয় পৰম্পৰাগত ভাৱে চলি থকা শিকণ-শিক্ষণৰ বাহিৰত। নামভর্তিৰ নীতি নিয়ম, আসনৰ সংখ্যা, উপস্থিতি, পৰীক্ষা, পাঠ্যক্রমৰ সময়, বিষয় গাথা আদিৰ নমনীয়তা হ'ল ইয়াৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য। ১৯২৯ চনত পিটমেনৰ মুখপত্রত 'মুক্ত শিক্ষণৰ' ধাৰণাটো প্রবর্ত্তিত হৈছিল। এইটো এটা শিক্ষা ব্যৱস্থা য'ত নুন্যতম বাধা নিষেধৰ মাধ্যমত সকলো ব্যক্তিয়ে শিক্ষালাভৰ সুবিধা গ্রহণ কৰিব পাৰে। নমনীয়তা প্রকৃতিৰ বাবে এই ব্যৱস্থাত ব্যক্তিসকলে ভৌগলিক, শিক্ষকৰ অৱস্থিতি সময়, স্থান, বয়স আদিৰ ব্যৱধান নোহোৱাকৈ শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰে।

৪নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ ক) ১৯৬৯ চন

খ) ১৪ খন ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ১খন কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়

গ) ১৯৮৫ চন

ঘ) ২০০৬ চন

ঙ) ১৯৬২ চন

৫নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত শিক্ষণৰ প্রাসংগিকতাই সাধাৰণতে তলত দিয়া দিশসমূহক সুচায়। সেইবোৰ হ'ল ঃ

- মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থা বর্তমান সময়ত অতি প্রয়োজনীয়। কাৰণ এই ব্যৱস্থাৰ প্রধান লক্ষ্য হ'ল - সামাজিক আৰু শৈক্ষিক অসমতাসমূহ আঁতৰ কৰা, পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰ পৰা বঞ্চিত সকলক শিক্ষা লাভৰ সুবিধা দিয়া, লগতে যিসকলে অবিৰতভাৱে শিক্ষা আহৰণ কৰিব বিচাৰে তেওঁলোকক

শিক্ষা লাভৰ বাবে অনুপ্রেৰণা আগবঢ়োৱা আদি। মুক্ত শিক্ষাই পৰম্পৰাগত ভাৱে চলি থকা শিক্ষাৰ শিক্ষার্থীয়ে সন্মুখীন হোৱা বাধা আৰু নিষেধসমূহ আঁতৰাই পেলাই। ই বহল ভিত্তিক ব্যক্তিসকলক শিক্ষা লাভৰ সুবিধা প্রদান কৰে আৰু তেওঁলোকক অধিক সহজভাৱে সময় উপযোগীকৈ শিক্ষালাভৰ বাবে সমর্থবান কৰি তুলিছে।

- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ হ'ল কম খৰচতে বহল পৰিসৰৰ ব্যক্তিক অন্তভূক্তি কৰি লোৱা এক ফলপ্রসু শিক্ষা ব্যৱস্থা। উদাহৰণস্বৰূপে তাৰ সংযোগ (অনলাইন) পাঠ্যক্রমত প্রস্তুতিৰ ক্ষেত্রত মাত্র এবাৰহে খৰচৰ ব্যৱস্থা আছে, যিটোৱে বহুবোৰ ব্যক্তিক কেইবা বছৰৰ বাবে শিক্ষাৰ বাবে সামৰি লয়। মুক্ত আৰু দূৰশিক্ষাৰ ছপা সামগ্রীসমূহ প্রস্তুতকৰণ এবাৰতে কৰি লোৱা হয়। অনুষ্ঠানবোৰৰ প্রস্তুতকৰণৰ খৰচ এবাৰহে হয় আৰু সেই সামগ্রীসমূহৰ প্রচলন বা ব্যৱহাৰ বহুবছৰৰ বাবে কৰি থকা হয়। সেই ক্ষেত্রত মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক পৰম্পৰাগত ব্যৱস্থাতকৈ অধিক কম খৰচী বুলি কব পৰা যায়। পৰম্পৰাগত বিদ্যালয়সমূহত শিক্ষার্থীৰ পৰা অধিক মাচুল বাৰে বাৰে লোৱাৰ ব্যৱস্থা আছে আনহাতে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানত নামভর্ত্তিকৰণৰ সময়তে মাচুল লোৱা হয়।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাত সমাজৰ বিভিন্ন স্থানত সিঁচৰিত হৈ থকা শিকাৰু সকলৰ পিনে লক্ষ্য ৰাখি সময়ৰ পৰিবর্ত্তন, প্রয়োজন আৰু আৱশ্যকতা আদিবোৰৰ ক্ষেত্রত নতুনত্ব আৰু নমনীয়তা আনিবলৈ বহল পৰিসৰ আছে। সেয়েহে, আজি মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ধাৰণাটো সমগ্র বিশ্বতে প্রত্যেক দিনে অধিক গুৰুত্ব লাভ কৰিবলৈ ধৰিছে আৰু প্রয়োজনীয়তাওঁ বৃদ্ধি পাইছে।

৬নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ উত্তৰ পূব ভাৰতত মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ আৰম্ভণি হয় ১৯৮৬ চনত যেতিয়া ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চৌহদত প্রথম অধ্যয়ন কেন্দ্র এটা স্থাপন কৰে। বর্তমান উত্তৰ পূর্বৰ ৰাজ্যবোৰত আঞ্চলিক কেন্দ্র স্থাপন কৰি বিশ্ববিদ্যালয়খনে শৈক্ষিক কর্ম সম্পাদন কৰি আছে। এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অঞ্চলটোৰ বিভিন্ন মহাবিদ্যালয়ত অধ্যয়ন কেন্দ্র আছে। ৰাষ্ট্রীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় উপৰিও অসমত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় নামেৰে এখনি মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় ২০০৬ চনত গুৱাহাটীত স্থাপন কৰা হয়। তাৰোপৰি বিশ্ববিদ্যালয়ত দূৰ শিক্ষাৰ সঞ্চালকালয় আছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৯৮ চনৰ পৰা, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ে ২০০১ চনৰপৰা, ৰাজীৱ গান্ধী কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়ে (ইটানগৰ) ২০০৫ চনৰ পৰা, আগৰতলাস্থিত

ত্রিপুৰা বিশ্ববিদ্যালয়ে ১৯৯৬ চনৰ পৰা আৰু তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে ২০১১ চনৰ পৰা দূৰ শিক্ষা সম্প্রসাৰণৰ কাম কৰি আছে। ওপৰত উল্লেখ কৰা বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ হ'ল কেন্দ্রীয় বা ৰাজ্যিক বিশ্ববিদ্যালয়। বর্তমান সময়ত বহুবোৰ ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে দূৰ শিক্ষা সম্প্রসাৰণত ব্রতী হৈ উত্তৰ পূর্বাঞ্চলত শিক্ষাৰ কেন্দ্র গঢ়ি তুলিছে। তাৰ ভিতৰত চিকিম মণিপাল বিশ্ববিদ্যালয় গেংটক (চিকিম), ইকফাই বিশ্ববিদ্যালয় আগৰতলা (ত্রিপুৰা), ইকফাই বিশ্ববিদ্যালয় আইজল (মিজোৰাম) ইত্যাদি।

১.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ শিক্ষা কিয় গুৰুত্বপূর্ণ?

প্রশ্ন ২ঃ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা মানে আপুনি কি বুজে?

প্রশ্ন ৩ঃ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা কিয় গুৰুত্বপূর্ণ?

প্রশ্ন ৪ঃ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ প্রাসংগিকতা কেনেধৰণৰ?

প্রশ্ন ৫ঃ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন সম্বন্ধে আপুনি কি বুজে?

(খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ বর্তমান সময়ত মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা গুৰুত্বপূর্ণ বুলি আপুনি কিয় ভাবে? ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ যোগাযোগ শিক্ষা, দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা আৰু মুক্ত শিক্ষা বা মুক্ত শিক্ষণ বুলিলে কি বুজে? ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ বিশ্বত দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন সম্বন্ধে চমুকৈ লিখক।

প্রশ্ন ৪ঃ ভাৰতবর্ষৰ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ ইতিহাস সম্বন্ধে বর্ণনা কৰক।

(গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতবর্ষৰ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ মূল সুবিধা কিছুমান উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ ভাৰতবর্ষত দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ গঠন আৰু প্রাসংগিকতা সম্বন্ধে ব্যাখ্যা কৰক।

*****

অধ্যায় ২ঃ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল (LEARNER SUPPORT SERVICES)

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য

২.২ পৰিচয়

২.৩ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলঃ মূল ধাৰণা

২.৩.১ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অর্থ আৰু বিকাশ

২.৩.২ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত (ODL) শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ ভূমিকা

২.৪ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত অধ্যয়ন কেন্দ্ৰৰ ভূমিকা

২.৫ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামর্শমূলক আলোচনাৰ (Couselling) গুৰুত্ব

২.৬ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিভিন্ন মাধ্যম

২.৬.১ দৃশ্য আৰু শ্ৰব্য ব্যৱস্থা

২.৬.২ ইলেকট্ৰনিক সা-সঁজুলি

২.৬.৩ অন্যান্য মাধ্যম

২.৭ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ পৰিৱর্তিত বৈশিষ্ট্য

২.৭.১ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় দক্ষতা

২.৮ এল এছ এছত শেহতীয়াকৈ হোৱা উন্নতি

২.৮.১ Covid-19 আৰু LSS

২.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

২.১০ অধিক জানিবলৈ

২.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

২.১২ আৰ্হি প্ৰশ্ন

২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি-

- শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ প্ৰাৰম্ভিক ধাৰণা সম্পর্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব।
- শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অর্থ আৰু বিকাশ সম্পর্কে বিচাৰ কৰিব পাৰিব।
- শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিভিন্ন মাধ্যমবোৰ আৰু সেইবোৰৰ ভূমিকা সম্পর্কে মূল্যায়ণ কৰিব পাৰিব।
- অধ্যয়ন কেন্দ্ৰৰ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত থকা ভূমিকাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামৰ্শমূলক উপবেশন (Couselling session) আৰু পৰামৰ্শদাতাসকলৰ থকা ভূমিকাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

২.২ পৰিচয়

আমি সকলোৱে জানো যে পৰাম্পৰাগত শ্ৰেণী শিক্ষা ব্যৱস্থাতকৈ মুক্ত আৰু দূৰবৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থা পৃথক ধৰণৰ। যাৰ বাবে এই মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত বিভিন্ন ধৰণৰ সা-সামগ্ৰী, যেনে, SLM বা নিজা শিক্ষণ সঁজুলি, গ্ৰন্থাগাৰ, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আসোৱাহসমূহ দূৰ কৰিবৰ বাবে পৰামৰ্শমূলক আলোচনা, SMS সেৱাৰ যোগেদি নতুন নতুন ঘটনা বা কাৰ্যৰ বিষয়ে জনোৱা, দৃশ্য-শ্ৰব্যৰ জৰিয়তে ঘটনাৰাজিৰ জ্ঞান দিয়া বা চছিয়েল নেটৱৰ্কিংৰ জৰিয়তে আলোচনা চক্ৰ কৰা আদি সেৱাসমূহৰ যোগান ধৰা হয়, যিবোৰক শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল (learner support service) বোলা হয়। এই সেৱাৰ গুৰুত্বতাৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল আৰু আত্ম শিকণ সঁজুলি (Self Learning Material)ক মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ মাইলৰ খুটি বুলি কোৱা হৈছে।

এই অধ্যায়টোত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিষয়ে বিশদভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ লগতে তাৰ বিভিন্ন ভাগসমূহে কিদৰে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত ভূমিকা পালন কৰিছে তাক জানিব পাৰিব। তাৰ উপৰিও আপুনি কিদৰে দৃশ্য-শ্ৰব্য ব্যৱস্থা ইয়াত সংযোগ কৰি জ্ঞান প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা কৰা হয় তাক জানিবলৈ সক্ষম হ'ব।

২.৩ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ ধাৰণা (LEARNER SUPPORT SERVICES: BASIC CONCEPT)

শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থীসকলে আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ দৰে নিয়মিত শিক্ষকৰ পৰামৰ্শৰ পৰা বঞ্চিত হয়। যাৰ বাবে তেওঁলোকে কিছুমান সুবিধা যেনে আত্ম শিক্ষণ সঁজুলি, শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল আদি লাভ কৰে। বৰ্তমান প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিয়ে এই ব্যৱস্থাক আৰু খৰটকীয়া কৰি তুলিছে। যিহেতু ইয়াৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল ব্যৱস্থাটোক অধিক বেছি মনোগ্ৰাহী আৰু আকৰ্ষণীয় কৰিব পৰা গৈছে।

২.৩.১ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অৰ্থ (Meaning and Scope of LSS)

শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ ব্যৱস্থাটো এটা ছাতিৰ দৰে যিয়ে ভালেমান ব্যৱস্থা বা মাধ্যম ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি ৰাখিছে, বিভিন্ন সেৱা আৰু মাধ্যম মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত ব্যৱহৃত হয় সকলোখিনি ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। এইটো উল্লেখ্য যে শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ সকলোবোৰ ব্যৱস্থা মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা অনুষ্ঠান বা বিশ্ববিদ্যালয়ে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা নাই। আমি পিছৰ পৰ্যায়ত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিষয়ে বিভিন্ন মাধ্যমবোৰ আলোচনা কৰিম।

২.৩.২ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ ভূমিকা (Learner support services in ODL)

যদি আমি মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পৰিবেশটো লক্ষ্য কৰো তেনেহ'লে দেখিম যে ইয়াত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ ভূমিকা যথেষ্ট গুৰুত্বপূর্ণ। আপুনি মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ছাত্র হিচাপে সন্মুখীন হোৱা সমস্যাসমূহৰ ক্ষেত্রত নিজকে বিচাৰ কৰি তলৰ বিষয়কেইটাৰ প্রতি সহজেই অনুধাবন কৰিব পাৰিব ঃ-

- **শিক্ষকৰ লগত মুখামুখী আলোচনাৰ অভাৱ (Lack face to face interaction with teacher)**

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষকৰ লগত ছাত্র-ছাত্রীৰ পোণপটীয়া আলোচনাৰ অভাৱ এটা মূল বৈশিষ্ট্য। আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত আপুনি বুজি নোপোৱা বা আসোঁৱাহ থকা বিষয়টোত লগে লগে সমাধান পাব পাৰে। কিন্তু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত সেইটো সম্ভৱ নহয়। সেয়েহে এজন শিক্ষকৰ অনুপস্থিতিত, কিদৰে এটা প্রশ্নৰ সমাধান কৰিব পৰা যাব? এনে ক্ষেত্রত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ যথেষ্ট প্রয়োজন। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত আমি সপ্তাহত এদিনকৈ হলেওঁ পৰামর্শমূলক আলোচনাৰ (Counselling session)আয়োজন কৰো। যাৰ জৰিয়তে আপুনি আপোনাৰ প্রশ্ন বা বিষয়টোৰ সমাধান পাব পাৰে। এই আলোচনাৰ উপৰিও আন কিছুমান সুবিধা যেনে-শ্রব্যকেছেট (Audio -CDs), দৃশ্য শ্রব্য কছেট (Audio-Visual CDs/DVDs), টেলিভিছনৰ অনুষ্ঠান (Telecast of T.V, Programmes) ৰেডিঅ' অনুষ্ঠান, ফোন-ইন অনুষ্ঠান (Phone-in- Programmes), ইন্টাৰনেট সেৱা আদিৰ যোগান ধৰা হয়। যাতে শিক্ষকৰ লগত পোণপটীয়া আলোচনাৰ অভাৱ থকা বাবে এই সেৱাসমূহৰ জৰিয়তে ছাত্র ছাত্রীয়ে নিজৰ প্রশ্নৰ সমাধান পায়

- **সহপাঠীসকলৰ লগত কথোপকথনৰ অভাৱ (lack of Interaction with fellow learner)**

আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত আপুনি আপোনাৰ সহপাঠীসকলৰ লগত বিভিন্ন বিষয়ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰে। সিয়ে আপোনাৰ জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰে। আপুনি আপোনাৰ আসোঁৱাহ বা অন্যান্য প্রশ্নসমূহ অৱতৰণ কৰা বা আলোচনা কৰাৰ সুযোগ লাভ কৰে। কিন্তু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত এনে গোট বা একেলগ হোৱাটো কঠিন। কেতিয়াবা আনকি একেটা কেন্দ্রৰে, একেটা বিষয়ৰে শিক্ষার্থীসকলে ইজনে আনজনক চিনি নাপায়। গতিকে দেখা যায় যে অকলশৰীয়া শিক্ষাতকৈ একগোট বা সহপাঠীৰ লগত আলোচনাৰ মাধ্যমে জ্ঞানৰ পৰিসৰ যথেষ্ট বৃদ্ধি কৰে।

- **শিক্ষার্থীৰ স্বতন্ত্রতা বনাম অনুপ্রেৰিত অভাৱ (Learner's Autonomy Versus lack of Motivation)**

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থীসকলে যথেষ্ট স্বাধীনতা লাভ কৰে। আনুষ্ঠানিক শিক্ষা

ব্যৱস্থাত আপুনি শ্রেণী কক্ষত নিয়মিত উপস্থিত থকা, হোমৱর্ক কৰা, প্রকল্প জমা দিয়া আদি সকলোবোৰ কঠোৰ নিয়মৰ মাজেৰে কৰিব লগা হয়। কিন্তু দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষাত আপুনি তেনেবোৰ নিয়ম নীতিৰ পৰা মুক্ত। তথাপি কেতিয়াবা এই সুবিধাখিনিয়ে শিক্ষার্থীৰ কাৰণে অসুবিধা হিচাপে দেখা দিব পাৰে। কাৰণ শিক্ষকৰ লগত মুখামুখি আলোচনাৰ অভাৱ বা শিক্ষকৰ কঠোৰ পৰামর্শৰ পৰা বঞ্চিত হোৱা বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত নিজাকৈ নিয়মিত ভাৱে অধ্যয়ন আগবঢ়াই লৈ যোৱাত অসুবিধাৰ সৃষ্টি হয়। সেয়েহে শিক্ষার্থীসকলে কেৱল মাত্র পৰীক্ষাৰ আগমূহুর্ততহে অধ্যয়ন কৰে।

গতিকে এনেবোৰ সমস্যা আঁতৰোৱাৰ বাবে শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অতি প্রয়োজন। শিক্ষার্থীসকলে নিজে অধ্যয়ন কৰি এক নির্দ্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰত প্রদত্ত কর্মসমূহ জমা দিব লাগে। ঠিক তেনেদৰে ৰেডিঅ' (FM)ৰ অনুষ্ঠানসমূহে শিক্ষার্থীসকলৰ তেওঁলোকৰ অধ্যয়নত সহায় কৰে। তাৰোপৰি তেওঁলোকৰ প্রশ্ন বা সমস্যাসমূহ পৰামর্শমূলক আলোচনাৰ (Counselling session) যোগেদি সমাধান দিয়াৰ লগতে আত্ম-অধ্যয়নৰ বাবেওঁ অনুপ্রেৰিত কৰা হয়।

- **সহজলভ্য শিক্ষণ সামগ্রীসমূহৰ অভাৱ (Lack of easy access to resources)**

দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত থকা অন্য সা-সুবিধাসমূহৰ অভাৱ দেখা যায়। আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত ছাত্র-ছাত্রীসকলে বিভাগীয় গ্রন্থাগাৰ, কেন্দ্রীয় গ্রন্থাগাৰ বা অন্যান্য সামগ্রী যেনে ই আলোচনী, আলোচনী আদিবোৰ লাভ কৰে। কিন্তু দূৰবর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত এই সুবিধাবোৰ সহজে উপলব্ধ নহয়। সেয়েহে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল ব্যৱস্থা প্রয়োজনীয়। ই ওপৰত উল্লেখিত অভাৱসমূহ পূৰণ কৰে।

- **অধ্যয়ন আৰু কর্মজীৱনৰ মাজৰ ভাৱসম্যতা (Striking a balance between work and study)**

এই বিষয়টো আমি এটা উদাহৰণৰ সৈতে আলোচনা কৰিম। অনিল বৰাই হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত উত্তীর্ন হোৱাৰ পাছত ভাৰতীয় ৰেলসেৱাত ১৯৯৫চনত কেৰানী হিচাপে যোগদান কৰে। শেষৰ ১৫ বছৰত জ্যেষ্ঠ হিচাপে তেওঁ ভালেবাৰ (প্রমোচন) পদোন্নতি পালে। যদিও পিছৰ পর্য্যায়ত তেওঁৰ উপযুক্ত ডিগ্রী B.A. বা B.Sc নথকা বাবে প্রমোচন নাপালে। কিন্তু তেওঁ মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পৰা এই ডিগ্রী অর্জন কৰি প্রমোচনৰ সৈতে বর্তমানেও কর্মজীৱন চলাই আছে।

গতিকে দেখা যায় যে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাই ব্যক্তিক নিয়মিত কর্মজীৱনৰ লগতে অধ্যয়নৰ সুবিধা প্রদান কৰে। তাৰোপৰি তেওঁক পদোন্নতিৰ বাবে প্রয়োজনীয় অর্হতাও প্রদান কৰে। তাৰ বাবে তেওঁ কর্ম জীৱন বা বৃত্তিটো ত্যাগ কৰিব লগা নহয়। এই ক্ষেত্রত তেওঁক শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলে বিশেষভাবে সহায় কৰে। শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলে

তেওঁক মুকলি সময়ত অধ্যয়নৰ বাবে আত্ম শিকণ সঁজুলি (Study Material) যোগান ধৰে, যিয়ে তেওঁৰ লক্ষ্য তথা উদ্দেশ্য উপনীত হোৱাত সহায় কৰে। যিটো ব্যৱস্থা আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত সম্ভৱ নহয়।

- **শিক্ষানুষ্ঠানৰ অৱস্থিতিৰ প্ৰতিবন্ধকতাৰ পৰা মুক্ত (Locational impediments may be overcome)**

শিক্ষানুষ্ঠানসমূহৰ অৱস্থিতিয়েও ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ ওপৰত বিশেষভাৱে প্ৰভাৱ পেলায়। আনুষ্ঠানিক শিক্ষানুষ্ঠানৰ অৱস্থিতিৰ অসুবিধাৰ বাবে নামভৰ্ত্তিকৰণৰ পৰা বহু ছাত্ৰ ছাত্ৰী বঞ্চিত হয়। আনহাতে দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত এনেধৰণৰ বাধ্য বাধকতাবোৰ নাথাকে। ছাত্ৰ ছাত্ৰীয়ে নিজৰ সুবিধা অসুবিধা অনুসৰি ইয়াৰ বিভিন্ন কেন্দ্ৰসমূহত নামভৰ্ত্তি কৰাব পাৰে আৰু শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ জৰিয়তে নিজৰ পাঠ্যক্ৰম সম্পূৰ্ণ কৰিব পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে আমি আগতে উল্লেখ কৰি অহা FM ৰেডিঅ', টেলিভিছন অনুষ্ঠানৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰো। যিহেতু এই কাৰ্যসূচীবোৰ দূ�ৰৱৰ্ত্তী অঞ্চললৈকে প্ৰসাৰিত হয়, যিয়ে ছাত্ৰ ছাত্ৰীসকলক বিশেষ ভাৱে সহায় কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং১ঃ এজন কর্মৰত ব্যক্তিয়ে কিদৰে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা লাভান্বিত হয় লিখক। (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ আপুনি শিকণ আহিলাসমূহক শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অন্তভূৰ্ক্ত হোৱাটো বিচাৰেনে? যুক্তি দৰ্শাওক (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

২.৪ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত অধ্যয়ন কেন্দ্ৰৰ ভূমিকা (ROLE OF STUDY CENTRES IN ODL)

মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা অধ্যয়ন কেন্দ্ৰসমূহে বিশেষ ভূমিকা পালন কৰে। অধ্যয়ন কেন্দ্ৰসমূহে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান বা বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ মাজত

সম্পর্ক স্থাপন কৰে। এই অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে তলত উল্লেখ কৰা সেৱাসমূহৰ যোগান ধৰে-

- **পাঠ্যক্রমত নামভর্ত্তিকৰণ (Getting admitted to a programme)**

সাধাৰণতে এজন ব্যক্তিয়ে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা প্রতিষ্ঠানত এই অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহৰ জৰিয়তে নামভর্ত্তি কৰে। ছাত্রজনে অধ্যয়ন কেন্দ্রৰ পৰা পুস্তিকা (Prospectus) সংগ্রহ কৰিব পাৰিব উপযুক্ত মাছুল জমা কৰি বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানৰ নামত এই অধ্যয়ন কেন্দ্রৰ যোগেদি। বর্তমান মুক্ত আৰু দূৰবর্ত্তি শিক্ষা প্রতিষ্ঠানে ছাত্র ছাত্রীসকলৰ বেৱছাইটৰ পৰা (Prospectus) বা নামভর্ত্তিকৰণ পত্র ডাউনলোড (down-load) কৰাৰ সুবিধা প্রদান কৰিছে। তাৰ পিছত ছাত্র সকলে নামভত্তিকৰণৰ পত্র পূৰণ কৰি নিজ পছন্দ অনুসৰি যিকোনো অধ্যয়ন কেন্দ্রত জমা দিব পাৰে। তাৰোপৰি ছাত্র ছাত্রীসকলে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপযুক্ত মাছুল অধ্যয়ন কেন্দ্রত পোনপটীয়াকৈ নিদি ডিমাণ্ড ড্রাফ্ট যোগেও আদায় দিব পাৰে।

- **সংযোগ কেন্দ্র (Acts as a Connecting Point)**

অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ছাত্রৰ মাজত সংযোগ কেন্দ্র হিচাপে কাম কৰে। ছাত্র ছাত্রীয়ে তেওঁলোকৰ শিকণ সামগ্রী (study material) বোৰ এই অধ্যয়ন কেন্দ্রৰ পৰা সংগ্রহ কৰিব লাগে। ঠিক তেনেদৰে অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহেওঁ ছাত্রসকলৰ হৈ বিভিন্ন প্রশাসনিক কামসমূহ সম্পন্ন কৰিব লগা হয়। ছাত্র এজনে নামভর্ত্তিকৰণৰ পৰা মার্কচিট আৰু অর্হতাৰ প্রমাণ পত্র সংগ্রহ কৰাৰ পৰা সকলোখিনি কাম অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহৰ জৰিয়তে কৰিব পাৰে।

- **পৰামর্শমূলক কার্যসূচীৰ আঁচনি (Conduct of counselling sessions)**

অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে সপ্তাহৰ শেষৰফালে অর্থাৎ শনি/ৰবি বাৰে পৰামর্শমূলক কার্যসূচী (counselling session) আয়োজন কৰে। যাৰ জৰিয়তে ছাত্রসকলৰ কোনো আসোঁৱাহ বা প্রশ্নসমূহৰ সমাধানৰ লগতে পৰামর্শ দিয়া হয়। গতিকে দেখা যায় যে শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামর্শমূলক কার্যসূচীয়ে (counselling session) গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। আমি পিছৰ পর্যায়ত এই বিষয়ে বিষদভাৱে আলোচনা কৰিম।

- **অবিৰত মূল্যায়ন (Continuous evaluation)**

পৰামর্শমূলক আঁচনিৰ উপৰিও অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে অবিৰতভাৱে মূল্যাংকনৰো ব্যৱস্থা কৰে। এইটো উল্লেখযোগ্য যে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত অবিৰত মূল্যাংকনে এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পাঠ্যক্রম অনুসৰি ছাত্রজনে কিছুমান প্রদত্ত কর্ম (Assignment) অধ্যয়ন কেন্দ্রত জমা দিব লগা হয়। এই প্রদত্ত কর্মবোৰ অধ্যয়ন কেন্দ্রত মূল্যায়ণ কৰি উপযুক্ত পৰামর্শ বা মতামত দি পুনৰ ছাত্রসকলক ঘুৰাই দিয়া হয়। যাৰ বাবে ছাত্রজনে বা ছাত্রীজনে পৰীক্ষাত ভাল ফল দেখুৱাবলৈ সক্ষম হয়।

- **গ্রন্থাগাৰ সেৱা (Library Sevices)**

অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে অধ্যয়ন কেন্দ্রৰ ছাত্র ছাত্রীসকলক গ্রন্থাগাৰৰো যোগান ধৰে। এইটো উল্লেখযোগ্য মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষা প্রতিষ্ঠানৰ সৰহ সংখ্যক অধ্যয়ন কেন্দ্র আনুষ্ঠানিক শিক্ষানুষ্ঠানতে থকা দেখা যায়। যাৰ ফলত মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ছাত্র ছাত্রীসকলে ইয়াৰ গ্রন্থাগাৰ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। ইয়াৰোপৰি এই কেন্দ্রসমূহে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানৰ সহায় নোলোৱাকৈ আন কিছুমান সুবিধা ছাত্র ছাত্রীসকলক প্রদান কৰে।

- **পৰীক্ষাবোৰ পৰিচালনা কৰা (Conduct of Examination)**

কিছুমান অধ্যয়ন কেন্দ্রত পাঠ্যক্রমৰ অন্তত পৰীক্ষাওঁ অনুষ্ঠিত হয়। যদিওঁ ইয়াৰ কোনো ধৰা বন্ধা নিয়ম নাই যে প্রতিটো কেন্দ্রই পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰিব লাগিব। যদি তাত ছাত্র ছাত্রীৰ সংখ্যা বেছি, সুচল যোগাযোগ ব্যৱস্থা বা অন্যান্য লাগতিয়াল সুবিধাসমূহ উপলব্ধ তেতিয়া ইয়াক পৰীক্ষাৰ কেন্দ্র হিচাপে চিহ্নিত কৰা হয়।

- **শিক্ষার্থীসকলৰ কার্যক্ষম কেন্দ্র (An activity centre of its learners)**

এই অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহ ছাত্র ছাত্রীসকলৰ বাবে এক কার্যক্ষম কেন্দ্র হিচাপে কাম কৰে। অধ্যয়ন কেন্দ্রলৈ আহি ছাত্র ছাত্রীসকলে তেওঁলোকৰ সহপাঠীৰ লগত দল বনাই বিভিন্ন আলোচনা কৰিব পাৰে। যিয়ে ছাত্র ছাত্রীসকলৰ আসোঁৱাহ দূৰ কৰে বা জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰে। গতিকে দেখা যায় যে আনুষ্ঠানিক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ দৰে ইয়াতো দলীয় ব্যৱস্থা আছে যদিহে ছাত্র ছাত্রীসকলে ব্যৱহাৰ কৰে।

- **ব্যক্তিত্বৰ অন্তবিকাশ (Grooming of personalities)**

আমি সকলোৱে জানো যে এটা চাকৰি পাবলৈ হ'লে অর্হতা, ভাল লিখনি, ভাল কথোপকথনৰ দক্ষতা ব্যক্তিত্ব আদিৰ প্রয়োজন। এনেবোৰ বিষয় ছাত্র বা ছাত্রীজনে অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহৰ জৰিয়তে লাভ কৰিব পাৰে। কেতিয়াবা কেতিয়াবা এই বিষয়বোৰ পাঠ্যক্রমৰ অন্তভূক্ত কৰা হয়। তাৰোপৰি ছাত্র ছাত্রীসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখি অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে নিজাকৈয়ো আন কিছুমান প্রশিক্ষন কার্যসূচীৰো আয়োজন কৰে।

- **নিযুক্তিকৰণ সেৱাৰ যোগান (Placement services)**

এইটো সত্য যে শিক্ষা এক জীৱনযোৱা প্রক্রিয়া। এক নির্দিষ্ট পাঠ্যক্রমত অর্হতা লাভ কৰাৰ পাছত চাকৰি লাভ কৰাতো ছাত্র ছাত্রীৰ মূল লক্ষ্য হোৱাটো উচিত নহয়। যদি আমি জ্বলন্ত নিবনুৱা সমস্যাটো লক্ষ্য কৰো তেন্তে দেখিম যে সকলোৱে পাঠ্যক্রমৰ অন্তত এটি চাকৰিৰ অপেক্ষাত ব্রত। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানৰ এই অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহত তাৰ ছাত্র ছাত্রীসকলক নিযুক্তি কৰণৰ ব্যৱস্থাও কৰা হয়। কেতিয়াবা আকৌ বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানে নিজাকৈ কেন্দ্রীয়ভাৱে এই ব্যৱস্থাৰ আয়োজন কৰে।

- **অন্যান্য কার্যৱলী (Other Activities)**

অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে পাঠ্যক্রমৰ বাহিৰতো আন কিছুমান কার্য্যাৱলী আৰম্ভ কৰে। যিবোৰ অৱশ্যে পাঠ্যপুথিৰ লগত জড়িত। উদাহৰণস্বৰূপে যেনে কর্মশালা (Workshop),

বক্তৃতানুষ্ঠান (lecture, seminar) আদি। এই অনুষ্ঠানবোৰ বিশেষকৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী ব্যৱস্থা বা আন সামাজিক বা সাধাৰণ বিষয়ৰ ওপৰত আয়োজন কৰা হয়। যিয়ে ছাত্ৰ ছাত্ৰীসকলক জ্ঞানী আৰু কার্যক্ষম কৰি তোলে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ তলৰ বাক্যবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ বাছি উলিয়াওক ঃ

(ক) দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত অধ্যয়ন কেন্দ্ৰসমূহতে পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰাটো প্ৰয়োজন।

(খ) নিযুক্তিকৰণ সেৱা (placement services) দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ এক মূল অংগ।

প্ৰশ্ন নং ৪ঃ অবিৰত মূল্যাংকণ বুলিলে আপুনি কি বুজে? ইয়াৰ প্ৰয়োজন আছেনে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

২.৫ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামৰ্শদান (COUNSELLING IN ODL)

শিক্ষকজন একেৰাহে উপস্থিত থাকিব নোৱাৰা বা শিক্ষার্থীৰ লগত মুখামুখিভাৱে জড়িত নথকাটো দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ এটা প্ৰধান বৈশিষ্ট্য, যিয়ে শিক্ষার্থীক শিক্ষণৰ কেন্দ্ৰবিন্দুত উপস্থাপন কৰে। গতানুগতিক শিক্ষা পদ্ধতিৰ এজন নিয়মিত শিক্ষাথীৰ দৰে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থী এজনে শিক্ষকৰ সৈতে মুখামুখি শিক্ষণৰ সুবিধা নাপায়। শিক্ষার্থীজনে নিজৰ কোনো এটা বিষয়ত উদ্ভৱ হোৱা প্ৰশ্ন, সন্দেহ আদি আলোচনা কৰিবলৈ সক্ষম নহয়। সেয়ে শিক্ষকৰ পৰামৰ্শ অবিহনে, এটা খালী ঠাইৰ সৃষ্টি হয়। এই খালী ঠাইতোৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিত পৰামৰ্শ আৰু উপদেশ (Counselling and Guidance Session) পদ্ধতিৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এতিয়া আমি পৰামৰ্শ আৰু উপদেশ উপবেশনৰ বিভিন্ন স্থিতি আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামৰ্শদাতায়ে পালন কৰা ভূমিকাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

পৰামৰ্শমূলক উপবেশন (Counselling Session) ক এটা বৃত্তিগত কৌশলৰ ভিতৰত এটা কার্য বুলি অভিহিত কৰা হয়। যিয়ে এটা শিক্ষানুষ্ঠানৰ অন্তর্ভূক্ত শিক্ষার্থী

এজনৰ মনত উদ্ভৱ হোৱা প্ৰশ্ন বা সন্দেহ স্পষ্ট কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। সেয়েহে এইটোও কোৱা হয় যে পৰামৰ্শদাতায়ে শিক্ষার্থীজনক সকলো দিশতে পথ প্ৰদৰ্শন (Guidance) কৰে।

ওপৰোক্ত আলোচনাত এইটো স্পষ্ট যে পৰামৰ্শমূলক উপৰেশন (Counselling Session) আৰু পৰামৰ্শদাতা (Counsellor) ওতঃপ্ৰোত ভাৱে জড়িত। যেতিয়া পৰামৰ্শমূলক উপবেশন এটা কাৰ্য হয়, তেতিয়া পৰামৰ্শদাতাসকল ইয়াৰ মূল নায়ক। তলত ইয়াৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে বিষদভাৱে আলোচনা কৰা হ'ল।

- **দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত পৰামৰ্শমূলক উপৰেশনৰ ভূমিকা (Role of counselling session in distance education)**

দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত প্ৰধান ধৰ্ম হ'ল ই শিক্ষার্থীসকলক শিক্ষাৰ উৎসৰ ৰূপ হিচাপে নিজৰ শিক্ষণীয় সজুলিবোৰৰ যোগান ধৰা (self learning Material)। স্ব শিকণ সামগ্ৰীবোৰ ৰূপাংকন কৰাৰ এটা প্ৰধান দৰ্শন হ'ল ই শিক্ষার্থীসকলৰ অধ্যয়ন বহু সহজ কৰি তোলে। এইটো আশা কৰা হয় যে শিক্ষার্থীসকলে ইয়াৰ জৰিয়তে কোনো আসোঁৱাহ নোহোৱাকৈ শিকিব পাৰে। অৱশ্যে কেতিয়াবা সন্দেহৰ উদ্ৰেক হোৱাটো স্বাভাৱিক। সেয়েহে পৰামৰ্শমূলক ব্যৱস্থা (counselling session) বা ব্যক্তিগত সংস্পৰ্শ কার্যসূচী (Personal Contact Programme) অধ্যয়ন কেন্দ্ৰসমূহত বা বিশ্ববিদ্যালয়ত লোৱা হয়। এই কার্যসূচীবোৰে শিক্ষার্থীসকলে অধ্যয়ন কৰা সময়ত লাভ কৰা সন্দেহ বা প্ৰশ্নবোৰৰ সমাধানৰ ব্যৱস্থা কৰে।

পৰামৰ্শমূলক ব্যৱস্থাৰ অৱশ্যে কিছু কিছু ক্ষেত্ৰত সময়সীমা বৰ সীমিত। সাধাৰণতে এই পৰামৰ্শমূলক কার্যসূচী এদিন বা দুদিন বা কেতিয়াবা এসপ্তাহ হয়। যাৰ বাবে পৰামৰ্শদাতাই কম সময়ৰ ভিতৰতে সকলোখিনি সীমিত ৰূপত কৰিবলৈ বাধ্য হয়। সেয়েহে পৰামৰ্শদাতাই শিক্ষার্থীসকলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ সমাধান দি তেওঁলোকৰ অধ্যয়নত মার্গ প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে।

আকৌ পৰামৰ্শমূলক কার্যসূচীৰ আন এটা স্থিতি (aspects) হ'ল যে বহুসময়ত পৰামৰ্শমূলক সময়ত (counselling session) উপস্থিত থকাটো বাধ্যতামূলক নোহোৱা। এইটো পৰম্পৰাগত শিক্ষা ব্যৱস্থাতকৈ পৃথক, য'ত শিক্ষার্থীসকল শ্ৰেণীকক্ষত উপস্থিত থকাটো বাধ্যতামূলক। সি যি কি নহওক, মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিকণত কার্যত্তম শ্ৰেণী বা Lab classes বোৰত উপস্থিত থকাটো বাধ্যতামূলক কৰিব লাগে যদিহে পাঠ্যক্ৰমত তেনে বিষয় আছে।

● পৰামৰ্শদাতাসকলৰ ভূমিকা (Role played by the Counsellors)

'পৰামৰ্শদাতা' শব্দটোৱে দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত এক পৃথক ধৰণৰ গুণ বা অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে। আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰি আহিছো এজন দূ�ৰবৰ্ত্তী শিক্ষাৰ শিক্ষার্থীৰ শিক্ষণ পৰিৱেশ, আৰু যদি আপুনি নিজকে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত জড়িত কৰে, তেতিয়া ধৰি লম যে আপুনি সেই ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি সন্মত। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ পৰামৰ্শদাতা এজন পৰাম্পৰাগত শিক্ষক এজনতকৈ বহু পৃথক। তেওঁলোকে শিক্ষার্থীসকলৰ শিক্ষন প্ৰক্ৰিয়াটো সহজ কৰি দিয়ে। এজন শিক্ষকৰ নিয়মিত মাৰ্গ প্ৰদৰ্শন আৰু নিয়মিত অধ্যয়নৰ অভাৱৰ কাৰণে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষনত এজন শিক্ষার্থী সহনশীল শিক্ষার্থীলৈ পৰিৱৰ্তিত হয়। সেয়েহে পৰামৰ্শদাতাজনে শিক্ষাথীসকল নিজা অধ্যয়নৰ পাঠ্যক্ৰমৰ মাজেদি প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰা উচিত, যদি তেওঁলোকৰ কিবা খোকোজা থাকে।

আকৌ পৰম্পৰাগত শিক্ষণৰ নিচিনাকৈ এজন পৰামৰ্শদাতাই নিজৰ পাঠ্যক্ৰম শেষ কৰা লক্ষ্য নহয়। যিহেতু কিছুসংখ্যক পৰামৰ্শদানৰ সময়সীমা বহু সীমিত, লগতে পৰামৰ্শদাতা জনৰ মতে ই এক নিৰ্দিষ্ট পাঠ্যক্ৰম নহয় যে এক সীমিত সময়ৰ ভিতৰত শেষ কৰিব পাৰিব। সেয়ে এজন পৰামৰ্শদাতাৰ প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল শিক্ষার্থীসকলক সিহঁতৰ নিজা অধ্যয়নত মাৰ্গ প্ৰদৰ্শন কৰাৰ লগতে উত্থাপিত প্ৰশ্নবোৰ ব্যাখ্যা কৰা।

ব্যক্তিগত সংস্পৰ্শ কাৰ্যসূচীৰ আন এটা বৈশিষ্ট্য হ'ল যে ই শিক্ষার্থীসকলক নিজৰ মাজতে সমনীয়াৰ দল এটাৰ ৰূপ দিবলৈ চেষ্টা কৰে। এনে এটা সমনীয়াৰ দলে শিক্ষার্থীসকলক তেওঁলোকৰ সমস্যা বা প্ৰশ্নবোৰ ব্যাখ্যা কৰাত সহায় কৰে। বহু অধ্যয়নত দেখা গৈছে যে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত ছাত্ৰ ছাত্ৰীসকলে অকলশৰীয়াকৈ শিকাতকৈ সমনীয়া দলত অধিক পৰিমাণে শিকিব পাৰে। সেয়েহে পৰামৰ্শদাতাই ব্যক্তিগত সংস্পৰ্শ কাৰ্য্যসূচীৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলৰ মাজত সমনীয়া দল গঠন কৰাত গুৰুত্ব দি কিছুমান দলীয় কাৰ্য্যহে কৰিব দিব লাগে।

শিক্ষার্থীসকলে উচ্চ শিক্ষা বা কেৰিয়াৰৰ লগত জড়িত কিছু সংকেত বা পৰামৰ্শ পাবলৈ মনোগ্ৰাহী হয়। কিছু ক্ষেত্ৰত শিক্ষার্থীসকলক সিহঁতৰ প্ৰশ্ন বা সন্দেহবোৰ খোলোচা কৰাতো পৰামৰ্শদাতাসকলৰ কৰ্তব্য হয়। সেয়েহে এজন পৰামৰ্শদাতা শিক্ষক, পৰামৰ্শদাতা হোৱাতকৈ এজন মাৰ্গ প্ৰদৰ্শনকাৰী বা সু-উপদেশক হিচাপেহে পৰিচিত হোৱাটো বাঞ্ছনীয়।

চিন্তা চৰ্চা কৰক ২.১

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আপুনি বিবেচনা কৰক যে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ পৰামৰ্শদানটো পৰম্পৰাগত শিক্ষাৰ পৰা পৃথক হয়? যদি হয় আপুনি দুয়োটাৰ মাজত থকা পাৰ্থক্যসমূহ বাছি উলিয়াওক।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ তলৰ বাক্যবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ বাছি উলিয়াওক

(ক) দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰামর্শদাতা পূর্বতে লাভ কৰা পাঠ্যক্রমখিনি তেওঁৰ শ্রেণীসমূহত সম্পূর্ণ বা শেষ কৰিব লাগে।

(খ) পৰামর্শমূলক উপৰেশন (counselling session)ত শিক্ষার্থীসকল উপস্থিত থকাটো বাধ্যতামূলক নহয়।

(গ) মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত কেতিয়াও কার্যত্তম শ্রেণী বা লেৱ (Laboratory) নাথাকে যাৰ বাবে বিষয়বোৰ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ মাজেৰে শিকা নাযায়।

প্রশ্ন নং ৬ঃ পৰামর্শমূলক সময়ৰ (counselling session) সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰক (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)।

.....

.....

.....

২.৬ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ বিভিন্ন মাধ্যম (DIFFERENT MEDIUMS OF LEARNER SUPPORT SERVICES)

আমি ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰিছো যে শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল এটা ছাতিৰ দৰে। এইটো ভাগত আমি মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত ব্যৱহৃত মূল্য সেৱা বা উৎপাদনৰ তিনিটা মূল সেৱা- দৃশ্য-শ্রব্য বা শ্রৱণ দর্শনৰ সহায়, বৈদ্যুতিক সেৱা, আৰু অন্যান্য সেৱাবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

২.৬.১ শ্রৱণ-দর্শনৰ সহায় (Audio visual Aids)

দৃশ্য-শ্রব্য মাধ্যমৰ ব্যৱহাৰ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত বিভিন্ন ধৰণৰ দৃশ্য-শ্রব্য মাধ্যমৰ ব্যৱহাৰ এক সাধাৰণ কথা। ইয়াৰ ভিতৰত অডিঅ' টেপ, অডিঅ' চিডি, ভিডিঅ' টেপ, ভিডিঅ' চিডি, ডি.ভি.দি, এনিমেচন ছবি, ডকুমেনটাৰি আদি। এই মাধ্যমবোৰ বৰ খবৰযুক্ত, সংশোধিত আৰু শিক্ষার্থীৰ সুবিধার্থে বা বুজি পোৱাকৈ সহজভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

দৃশ্য-শ্রব্য মাধ্যম বহুক্ষেত্রত ইয়াৰ মূল্য বা অন্য কাৰণতো শিক্ষার্থীসকলৰ বাবে বোজাস্বৰূপ হৈ পৰে। তথাপি পৰামর্শমূলক সময়ত অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহত ইয়াত ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু লগতে পুথিভড়ালৰ সামগ্রী হিচাপেও ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

- **ৰেডিঅ'ৰ ব্যৱহাৰ (Use of Radio)**

  দূৰৱর্ত্তী শিক্ষণ পদ্ধতিৰ বাবে ৰেডিঅ'ৰ ব্যৱহাৰো বৰ ফলদায়ক। ৰেডিঅ' সেৱা বিশেষকৈ FM ৰেডিঅ' সেৱাৰ যথেষ্ট গুৰুত্ব আছে আৰু এইবোৰ ব্যৱহাৰৰ মাজেৰে শিক্ষার্থীয়ে আনৰ লগত যোগাযোগ কৰিব পাৰে।

  IGNOU (Indira Gandhi National Open University) ই ২০০১ চনত "জ্ঞানবাণী' নামৰ এটা FM ৰেডিঅ' ষ্টেছন উদ্ভাৱন কৰিছিল। বর্তমান IGNOU ই আমাৰ দেশত ৩১টা FM ষ্টেছন স্থাপন কৰিছে। অসমত ২০১০ চনত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে "জ্ঞান তৰংগ" (৯০.৪ মেগাহার্টজ) নামৰ এটা FM ষ্টেছন উদ্ভাৱন কৰে। দৰাচলতে এইটো আছিল উত্তৰ পূর্বাঞ্চলৰ প্রথম শিক্ষামূলক FM ষ্টেছন। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালৰ IDOL (Institute of Open and Distance Learning) য়েওঁ ২০১০ বর্ষতে অসমত "ৰেডিঅ' লুইত" (৯০.৮ মেগাহার্টজ) নামৰ এটা শিক্ষামূলক FM ৰেডিঅ' ষ্টেছন উদ্ভাৱন কৰিছিল।

- **দূৰদর্শনৰ ব্যৱহাৰ (Use of T.V)**

  দূৰদর্শনৰ ব্যবহাৰ দূৰৱর্ত্তী শিক্ষাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ আন এটি ফলদায়ক সঁজুলি। দূৰত্ব শিক্ষা প্রদান কৰোতাসকলে শিক্ষামূলক কার্যসূচীবোৰ দেখুৱাবৰ কাৰণে দূৰদর্শন ব্যৱহাৰ কৰে যাৰ ফলত এক বৃহৎ সংখ্যক ছাত্র-ছাত্রীৰ মাজলৈকে কার্যসূচীবোৰ প্রসাৰিত হয় আৰু লগতে সমাজৰ আন সচেতন ব্যক্তিয়েও ইয়াৰ পৰা ফলৱতী হয়।

  নতুন দিল্লীৰ IGNOU আৰু UGC (University Grants Commission) য়ে লগহৈ কিছুমান কার্যসূচী "জ্ঞান দর্শন"ৰ যোগেৰে প্রচাৰ কৰে।

২.৬.২ বৈদুতিক সঁজুলিবোৰ (Electronic Devices)

- **ইন্টাৰনেট প্রযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ** (Use of Internate Technology)

  তথ্য আৰু প্রযুক্তিবিদ্যাৰ (Information and Communication Technology) খৰটকীয়া অগ্রগতিয়ে দূৰশিক্ষণ পদ্ধতিক অশেষ পৰিমাণে সহায় কৰিছে। এইটোয়ে মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষণৰ পথাৰত এটা পৰিবর্তনৰ ধাৰা কঢ়িয়াই আনিছে। এতিয়া কোনো এখন অধ্যয়ন কেন্দ্র বা বিশ্ববিদ্যালয় দেখা নকৰাকৈয়ে এজন শিক্ষার্থীয়ে মুক্ত আৰু দূৰৱর্ত্তী শিক্ষণ কার্যসূচীত নামভর্ত্তিৰ কাৰণে চকু ফুৰাব পাৰে। তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয় ৱেবছাইটৰ পৰা স্ব-শিক্ষণ সামগ্রী (SLM) বোৰ সংগ্রহ বা ডাউনলোড কৰি ল'ব পাৰে, অন লাইনৰ যোগেদি নিদের্শপত্র পূৰণ বা ভর্ত্তি কৰিব পাৰে, বা অনলাইনৰ যোগেদি সকলো সন্দেহ বা প্রশ্নৰ

খোলোচা কৰিব পাৰে, আৰু সহপাঠীসকল বা পৰামৰ্শদাতাৰ লগত আলোচনাৰ বাবে যোগাযোগ কৰিব পাৰে। আনকি এবাৰো বিশ্ববিদ্যালয়খন বা প্ৰতিষ্ঠানখন দেখা নকৰাকৈ অনলাইনৰ যোগেদি পৰীক্ষাত বহি শিক্ষার্থীজনে প্ৰমাণ পত্ৰও পাব পাৰে। এই ধাৰণাটোক প্ৰতীকি বিশ্ববিদ্যালয় (Virtual University)বুলি কোৱা হয়।

যিয়ে নহওঁক বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এই ধাৰণাটোৰ বৃদ্ধি এখন আগৰণুৱা দেশত (advanced countries) বহুত দেখা যায়। কিন্তু ইয়াৰ সীমিত প্ৰভাৱ দেখা যায় উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰবোৰত। বিশেষকৈ আমাৰ দেশত প্ৰতীকি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ধাৰণাই বৰ বেছি প্ৰভাৱ পেলাব পৰা নাই। যি কি নহওক ইয়াৰ অৰ্থ এইটো নহয় যে ইণ্টাৰনেট সেৱাৰ ব্যৱহাৰ ভাৰতত সীমিত। ভাৰতবৰ্ষৰ বহুসংখ্যক মহাবিদ্যালয় /প্ৰতিষ্ঠান বা বিশ্ববিদ্যালয়ে ইণ্টাৰনেট সেৱা ভিন ভিন ক্ৰমত ব্যৱহাৰ কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে মুক্ত আৰু দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ ৰচনা প্ৰসংগ উল্লেখ কৰিবলৈ IGNOU য়ে বিস্তাৰিত ৰূপত ইণ্টাৰনেট সেৱা আগবঢ়াইছে। IGNOU ৰ ছাত্ৰ ছাত্ৰীসকলে তাৰ বেৱছাইট e-Gyankosh ৰ যোগেদি নিজৰ প্ৰয়োজনীয় সা-সামগ্ৰী (material) আৰু কার্যসূচী সংগ্ৰহ কৰিব পাৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে এই ৱেৱছাইটবোৰ সকলো ধৰণৰ বিদ্যায়তনিক আৰু অবিদ্যায়তনিক জ্ঞানৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।

অসমত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (KKHSOU)য়ে শিক্ষার্থীসকলৰ কাৰণে www.kkhsou.in নামৰ ৱেৱছাইটতো ৰূপাংকণ কৰিছে লগতে 'e-vidya' নামৰ এক বিশেষ সেৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে । গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ IDOL য়ে ইণ্টাৰনেট শিক্ষনৰ দুৱাৰ হিচাপে ই 'বধিদ্রুম'-ৰ উদ্ভাৱন কৰিছে (www.idolgu.org আৰু www.bodhidrum.idolgu.org)।

- **মোবাইল প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ব্যৱহাৰ (Use of Mobile Technology)**

সকলো বয়সৰ মানুহৰ মাজত মোবাইল ফোনৰ ব্যৱহাৰ নিচেই সাধাৰণ কথা। সেয়ে শিক্ষামূলক প্ৰতিষ্ঠানবোৰ বিশেষকৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান বা বিশ্ববিদ্যালয়বোৰে মোবাইল ফোন শিক্ষাৰ সঁজুলি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে, যদি আপুনি SNKKHSOU লিখি ৯৮৭০৮০৭০৭০ নম্বৰলৈ পঠাই, তেতিয়া আপুনি কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সকলো নতুন গুৰুত্বপূৰ্ণ খবৰ বা তথ্য লাভ কৰিব। এনে তথ্যবোৰত সংলগ্ন থাকে নামভর্ত্তিৰ ঘোষণা, পৰীক্ষাৰ ফলাফল আদি। ঠিক তেনেদৰে IODL- গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়েওঁ একে সেৱা উদ্ভাৱন কৰিছে, যাৰদ্বাৰা এজন শিক্ষার্থীয়ে ৫৬০৭০ লৈ এছ.এম.এছ পঠাই নামভর্ত্তীকৰণ সম্পর্কীয়, পৰীক্ষাৰ ফলাফল আদি জানিব পাৰে। এই বিষয়ে অধিক জানিবৰ বাবে আপুনি www.idolgu.org/sms pdf অ'ত লগ অ'ন (log on)কৰি চাব পাৰে।

২.৬.৩ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল প্রদানৰ বেলেগ বেলেগ মাধ্যমবোৰ (Other Medium of LSS)

- **নিজা শিকন সঁজুলিৰ ছপা ৰূপ (SLMs in Printform)**

  আধুনিক সময়ত শিক্ষার্থী সেৱা প্রদান (LSS) ৰ সহযোগীকৈ ভালেমান আহিলা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ইয়াৰ প্রধান সহযোগী হৈছে নিজা শিকন সঁজুলি বা স্ব-শিকণ সঁজুলি এখন ছপা কৰা কিতাপ আৰু নিজা শিকণ সঁজুলিৰ মাজত প্রধান পার্থক্য হ'ল যে স্ব-শিকণ সামগ্রীবোৰ ছাত্র-ছাত্রীৰ সহজে বোধগম্য হোৱাকৈ ব্যাখ্যা কৰা হয় আৰু এইবোৰ সহজে অনুসৰণ কৰিবলৈ শিক্ষার্থীৰ সঁজুলি হয়। স্ব-শিকণ সামগ্রীৰ মূল বৈশিষ্ট হ'ল যে শিক্ষার্থীসকলৰ শিক্ষনৰ পৰিৱেশ বিচাৰ কৰে। ইয়াৰ জৰিয়তে এনেকুৱা এটা পৰিৱেশৰ চেষ্টা কৰা হয় যাতে শিক্ষার্থীসকলে নিজে নিজে অধ্যয়ন কৰি শিকিব পাৰে। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানবোৰে স্ব-শিকণ সামগ্রীবোৰ ঘৰুৱা আর্হিত (নিজা নিজা) পৃথকভাৱে ৰূপায়ন কৰে, যিবোৰ দেখাৰ লগে লগে চিনিব পাৰি বা শিক্ষার্থীসকলেও অনুসৰণ কৰাত সহায় হয়।

- **উপদেশ অথবা পৰামর্শদান শ্রেণী (Advice or Counselling session)**

  শিক্ষার্থীসকলে তেওঁলোকৰ অধ্যয়নত সৃষ্টি হোৱা প্রশ্নসমূহ সমাধান পাবৰ বাবে অধ্যয়ন কেন্দ্র, প্রতিষ্ঠান বা মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগত যোগাযোগ কৰিব পাৰে। ইয়াৰ বাবে শিক্ষার্থীজনে উল্লেখিত অনুষ্ঠানৰ লগত ফোন কৰি অথবা ব্যক্তিগতভাৱে দেখা কৰিব পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে নামভর্ত্তিকৰণ, মাছুল, গুৰুত্বপূর্ণ তাৰিখ, কার্যসূচী, সময়সীমা, ওচৰৰ অধ্যয়ন কেন্দ্রই আগবঢ়োৱা পাঠ্যক্রম ইত্যাদিৰ সবিশেষ জানিবলৈ আপুনি অধ্যয়ন কেন্দ্র বা বিশ্ববিদ্যালয়লৈ ফোন কৰিব পাৰে। তাৰোপৰি অধ্যয়নত উদ্ভৱ হোৱা বিভিন্ন প্রশ্নসমূহৰ সমাধানৰ বাবে অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে পৰামর্শমূলক শ্রেণীৰ আয়োজন কৰে, য'ত অভিজ্ঞ পৰামর্শদাতাসকলে শিক্ষার্থীসকলৰ মনৰ খোকোজা আৰু প্রশ্নসমূহৰ সমাধান দিয়ে।

- **সমনীয়া দলৰ সমর্থন (Peer Group Support)**

  এজন শিক্ষার্থীৰ শিক্ষন কৌশল বা জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰিবলৈ সমনীয়া বা সহপাঠীসকলৰ গোট গঠন কৰাতো জৰুৰী। যিহেতু ই শিক্ষার্থীসকলক যথেষ্ট সহায় কৰে। গতিকে দেখা যায় যে দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষনৰ যোগান ধৰোতাই শিক্ষক, পৰামর্শদাতা আৰু শিক্ষার্থীসকলৰ মাজত যোগাযোগৰ মাধ্যম হিচাবে এটুকুৱা ঠাইৰ যোগান ধৰে। শিক্ষার্থীসকলে মোবাইল ফোনেৰে যোগাযোগ সম্পন্ন কৰিব পাৰে যদিওঁ তেনে যোগাযোগ ব্যৱস্থাত শিক্ষক আৰু পৰামর্শ দাতাৰ অনুপস্থিতিৰ কাৰণে বৰ সীমিত গুণবিশিষ্ট হয়। সেয়েহে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষনো শিক্ষার্থীসকলক এটুকুৱা ঠাই প্রদান কৰে সকলোৰে বোধগম্য হোৱাকৈ। এই ক্ষেত্রত ইন্টাৰনেট প্রযুক্তিবিদ্যাৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। তাৰোপৰি ছছিয়েল

নেটৱর্ক(social network), ব্লগ (blogs), আলোচনাৰ বিচৰালয়ৰ (discussion forum)দৰে সঁজুলি এক উন্নত মানৰ প্রযুক্তি বিদ্যা বা আহিলা। যি শিক্ষার্থীসকল বিশেষধৰণে সহায় কৰে বা শিক্ষার্থীসকলৰ মাজত এক যোগাযোগ স্থাপন কৰে। সেয়েহে পৰামর্শমূলক শ্রেণীত শিক্ষার্থীসকল শাৰীৰিকভাৱে উপস্থিত থাকিব লাগে।

- **অগ্রগতি আৰু মূল্যাংকন সম্পর্কে আলোচনা বা মতামত (Feedback concerning Assesment and Progress)**

দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিত এজন শিক্ষার্থীৰ অধ্যয়নৰ অগ্রগতি আৰু মূল্যাংকন সম্পর্কে উপদেশ বা মতামত দিয়াটো জৰুৰী। ইয়াৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ মূল্যায়ন ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰা হয়। নিজা শিকণ সঁজুলিৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলক মাজে মাজে অগ্রগতিৰ খতিয়ান শীর্ষক প্রশ্নৰ অৱতাৰণা কৰি তেওঁলোকৰ মূল্যায়নৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। এই ক্ষেত্রত নিশ্চিত কিছুমান সৰু সৰু প্রশ্ন আৰু বস্তুনিষ্ঠ ধৰণৰ প্রশ্ন অন্তর্ভূক্ত কৰা হয়, বহুক্ষেত্রত অধ্যয়ন বা গোটটোৰ শেষত এই প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰ অন্তর্ভূক্ত কৰা হয়। সালসলনিকৈ প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰৰ ইংগিতো দিয়া হয়।

মূল্যাংকনৰ আন এটা কৌশল হ'ল - শিক্ষার্থীসকলক কৰিব দিয়া প্রদত্ত কর্ম (Home Assignment)। এই শিক্ষার্থীসকলে নিজা শিকণ সঁজুলি (SLM)বোৰ ভালদৰে অধ্যয়ন কৰি কেইটামান বিশেষ প্রশ্নৰ উত্তৰ প্রদত্ত কর্মৰ (Home Assignment) যোগেৰে জমা দিব লাগে। গতিকে শিক্ষার্থীজনে শিক্ষকৰ পৰা তেওঁৰ লিখনিৰ মতামত পাবলৈ হ'লে এইবোৰ প্রয়োজনীয়। যিয়ে শিক্ষার্থীসকলক চুড়ান্ত পৰীক্ষাত ভাল ফলাফল দেখুৱাবলৈ সহায় কৰে।

- **পুথিভড়াল সেৱা (Library Service)**

পুথিভড়াল সেৱা শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ আন এক গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান। দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত স্ব-শিকণ সামগ্রীবোৰ যোগান ধৰাটো লক্ষ্য হিচাপে লোৱা হৈছে, যিবোৰ হ'ল স্ব-শিকণ (Self learning) আৰু স্ব-সম্পূর্ণ (Self-contained)। সেয়েহে স্ব-শিকণ সামগ্রীবোৰ এনেদৰে ৰূপায়ন কৰা হৈছে যে শিক্ষার্থীসকলে এটা অধ্যায় বা বিষয়ত সিমানখিনি জনাৰ প্রয়োজন বা যিখিনি তেওঁলোকে জানিব বিচাৰে সেই আটাইখিনি পাব পাৰে। যাৰ বাবে শিক্ষার্থীসকলে কার্যকৰণত (Performence) বিশেষ উন্নতি লাভ কৰে। বিশেষকৈ স্নাতকোত্তৰ, বৃত্তিগত আৰু গৱেষণা অধ্যয়নৰ বাবে পুথিভড়াল সেৱা নিতান্তই প্রয়োজন। অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহে এনে পুথিভড়াল সেৱাৰ যোগান ধৰে বা আগবঢ়ায়। বহুক্ষেত্রত অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰ মহাবিদ্যালয় বা চলিত কোনো প্রতিষ্ঠানত থাকে। তাৰ বাবে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থা যোগান ধৰোতাই এই অধ্যয়ন কেন্দ্রসমূহ আৰু উক্ত প্রতিষ্ঠানৰ লগত এক যোগাযোগ ৰক্ষা কৰি তাৰ গ্রন্থাগাৰ শিক্ষার্থীসকলে ব্যৱহাৰৰ ব্যৱস্থা কৰে। তেনে নহ'লে অৱশ্যে দূৰৱর্ত্তী শিক্ষণৰ শিক্ষার্থীসকলৰ বাবে অধ্যয়ন কেন্দ্রতে পুথিভড়ালৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়।

এই ক্ষেত্রত দুৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ ব্যৱস্থাৰ আন এক আঁচনি হ'ল "পুথিভড়াল মোনা"ৰ (Library bag) যোগান। এই সেৱাত শিক্ষার্থীসকলৰ বাবে উপযুক্ত সহায়কাৰী কিতাপসমূহৰ এটা মোনা তৈয়াৰ কৰি যোগান ধৰা হয়। শিক্ষার্থীয়ে নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রমৰ অন্তত সেইবোৰ ঘু�ৰাই দিব লাগে। সেই একেই কিতাপবোৰ পুনৰ সেই একে পাঠ্যক্রমৰ শিক্ষার্থীক যোগান ধৰা হয়। শিক্ষার্থীসকলৰ পৰা এই কিতাপবোৰ সুৰক্ষিতভাৱে ঘু�ৰাই পোৱাৰ বাবে এক মাছুল পুনৰ ঘুৰাই দিয়া হয়।

➢ কৌশল লাভ কৰা (Acquiring Skill)

আমি সকলোৱে জানো যে শিক্ষা হৈছে জীৱন ব্যাপি চলা এটা প্রক্রিয়া আৰু শিক্ষাৰ এটা বস্তুনিষ্ঠ বিষয় হ'ল কৌশল আয়ত্ব কৰা। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিওঁ ইয়াৰ বাহিৰত নহয়। কৌশল বৃদ্ধি কৰাতো দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষনৰ এটা লক্ষ্য। আনকি দুৰ ঠাইত বাস কৰা শিক্ষার্থীসকলেও নিশ্চিত কৌশল লাভ কৰাতো প্রয়োজনীয়। পৰামর্শদান শ্রেণী আৰু ব্যক্তিগত যোগাযোগ কার্যসূচীয়ে শিক্ষার্থীসকলক নতুন কৌশল আয়ত্ত কৰাত সহায় কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে শিক্ষন নিবেদন কৌশল আৰু ফলপ্রসু যোগাযোগ কৌশল এজন শিক্ষার্থীৰ বাবে বজাৰত এটা ভাল সংস্থাপন পাবলৈ বৰ লাগতীয়াল হৈ উঠিছে।

মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, প্রতিষ্ঠানসমূহে শিক্ষার্থীসকলক কৌশল বুজাবলৈ দৃশ্য-শ্রব্য সজুলিৰ সহায় ল'ব পাৰে। আজিওঁ প্রকল্প বা আন কৌশল কিছুমানে শিক্ষনৰ ক্ষেত্রত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।

➢ কেৰিয়াৰৰ মার্গ প্রদর্শন (Career Guidance)

মুক্ত আৰু দুৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ আন এটা দৰকাৰী সহযোগী হ'ল কেৰিয়াৰ মার্গ প্রদর্শন। এটা সংস্থাপন পাবলৈ হ'লে এজন শিক্ষার্থীৰ নিশ্চিত কৌশল যেনে সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ লিখনি(Biodata), সাক্ষাৎকাৰৰ মুখামুখি হোৱা, নিবেদন কৌশল আদিৰ আৱশ্যক হয়। অধ্যয়নবোৰে নিযুক্তিদাতা সংস্থাবোৰক আকর্ষণ কৰিবলৈ ছাউনী সাক্ষাৎকাৰৰ(Campus interview) আয়োজন কৰি শিক্ষার্থীসকলক এটা নতুন জীৱনৰ পাতনি মেলাত সহায় কৰিব পাৰে।

বহুতো মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু প্রতিষ্ঠানে কেৰিয়াৰ পৰামর্শমূলক কোঠা খুলিছে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সমপর্যায়কৈ, যাৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলক তেওঁলোকৰ কেৰিয়াৰ আৰু ভৱিষ্যত উন্নতিৰ পৰামর্শ দিয়া হয়।

➢ প্রশাসনীয় সমস্যাৰ সমাধান (Administrative Problem Solving)

অধ্যয়নৰ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যত নামভর্ত্তিকৰণৰ আগৰ পৰা আৰম্ভ কৰি পাছ হৈ ওলোৱালৈকে ছাত্র এজনে ভালেমান সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়। সেয়েহে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানে এই সমস্যাসমূহ সমাধান কৰাতো উচিত।

কিছু কিছু ক্ষেত্রত বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানসমূহে শিক্ষার্থীসকলৰ বাবে শুল্কবিহীন সংখ্যা (Toll free number) আগবঢ়াইছে, যাৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলে কোনো টকা খৰছ নকৰাকৈয়ে ফোন কৰি নিজৰ প্রশ্নৰ সমাধান পাব পাৰে। তাৰোপৰি মনোগ্রাহী কণ্ঠ ধ্বনি পদ্ধতি (Interactive voice Response Service) ওঁ বর্তমান বিশ্ববিদ্যালয় বা প্রতিষ্ঠানে ব্যৱহাৰ কৰিছে। গতিকে শিক্ষার্থীসকলে এই কণ্ঠধ্বনি ব্যৱস্থাৰ প্রতি উপযুক্ত সহাৰি দি নিজৰ সমাধান পাব পাৰে। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষার্থী হিচাপে আপুনি কিবা সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'লে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শুল্ক বিহীন সংখ্যা ১৮০০-৩৪৫-৩৬১৩লৈ ফোন কৰিব পাৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৭ঃ তলত দিয়া উক্তিবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ ব্যাখ্যা কৰক ঃ

(ক) 'জ্ঞানদর্শন' IGNOU আৰু UGC ৰ যুটীয়া কার্যসূচী।

(খ) IGNOU আমাৰ দেশত ১০০টাতকৈয়ো অধিক FM ষ্টেছন স্থাপন কৰিছে।

প্রশ্ন নং ৮ঃ তলত দিয়া 'ক' অংশৰ লগত 'খ' অংশ মিলাওকঁ।

'ক' অংশ	**'খ' অংশ**
(a) জ্ঞান তৰংগ	(i) ইলেকট্রনিক শিক্ষণৰ পৰটেল হ'ল IDOL,GU
(b) ৰেডিঅ লুইট	(ii) KKHSOU ৰ FM কেন্দ্র
(c) ই জ্ঞানকোশ	(iii) IDOL,GU ৰ FM কেন্দ্র
(d) ই বিদ্যা	(iv) IGNOUৰ ইলেকট্রনিক শিক্ষণৰ পৰটেল
(e) ই বধিদ্রম	(v) KKHSOU ৰ ইলেকট্রনিক শিক্ষণৰ প'ৰটেল।

প্রশ্ন নং ৯ ঃ 'পুথিভৰাল মোনা' সেৱা কি? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং ১০ ঃ কেৰিয়াৰ মার্গ প্রদর্শন কি? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

২.৭ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ পৰিৱর্তিত বৈশিষ্ট্য

একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীসকল মূলতঃ দুটা প্রজন্মৰ- যেনে, জেনেৰেচন জেড (১৯৯৫ চনৰ পৰা ২০০৯ চনৰ ভিতৰত জন্ম) আৰু জেনেৰেচন আলফা (২০১০ চনৰ পৰা জন্ম)। জেনেৰেচন জেডৰ বৈশিষ্ট্য আছিল। বেছিভাগেই ইণ্টাৰনেট অবিহনে জীৱনটো মনত নাৰাখে, আৰু তেওঁলোকৰ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ বেছিভাগ সময়তে স্মার্টফোন, আইপেড, স্মার্টবর্ড আৰু অন্যান্য ডিভাইচৰ দৰে প্রযুক্তি উপলব্ধ। আনহাতে জেনেৰেচন আলফাৰ বৈশিষ্ট্য যেনে: স্মার্টফোনতকৈ কম বয়সীয়া, আইপেড, 3D টেলিভিছন, ইনষ্টাগ্রাম, আৰু স্পটিফাইৰ দৰে সংগীত ষ্ট্রীমিং এপ। এইটোৱেই হৈছে প্রথম প্রজন্ম (জেনেৰেচন আলফা) পৰৱর্তী শতিকাটো দেখাৰ সম্ভাৱনা।

দৈনন্দিন প্রয়োজনীয়তা হিচাপে প্রযুক্তিৰ এনে স্তৰেও তেওঁলোকক এনে পৰিস্থিতিত পেলায় যে তেওঁলোকৰ হাতৰ মুঠিত সম্পূর্ণ অভূতপূর্ব পৰিমাণৰ তথ্য থাকে। আজিৰ টেক-চেভি শিক্ষার্থীসকলে নিজৰ প্রশ্নৰ উত্তৰ পাবলৈ কেতিয়াও কেইছেকেণ্ডতকৈ বেছি অপেক্ষা কৰিব নালাগে; সকলোবোৰ মাত্র দ্রুত অনুসন্ধানৰ দূৰত্বত। আজি তেওঁলোকে শোৱা কোঠাৰ পৰাও ওলাই নোযোৱাকৈ নিজৰ আগ্রহৰ যিকোনো বিষয়ৰ ওপৰত নিজকে শিকাবলৈ সক্ষম হৈছে।

২.৭.১ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে প্রয়োজনীয় দক্ষতা

এপ্লাইড এডুকেচনেল চিষ্টেমে একবিংশ শতিকাৰ এজন শিক্ষার্থীৰ বাবে ১২টা শৈক্ষিক দক্ষতাৰ তালিকা প্রস্তুত কৰিছিল। এই দক্ষতাসমূহক তিনিটা প্রধান মূৰব্বীত ভাগ কৰা হৈছে, যেনে— শিক্ষণ দক্ষতা, সাক্ষৰতা দক্ষতা আৰু জীৱন দক্ষতা। শিক্ষণ দক্ষতাই ছাত্র-ছাত্রীসকলক আধুনিক কর্ম পৰিৱেশত খাপ খুৱাবলৈ আৰু উন্নতি কৰিবলৈ প্রয়োজনীয় মানসিক প্রক্রিয়াৰ বিষয়ে শিকায়। সাক্ষৰতা দক্ষতাই ছাত্র-ছাত্রীসকলে তথ্য, প্রকাশন আউটলেট, আৰু ইয়াৰ আঁৰৰ প্রযুক্তি কেনেকৈ বিবেচনা কৰিব পাৰে তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। ইণ্টাৰনেটত বানপানী হোৱা ভুল তথ্যৰ পৰা পৃথক কৰিবলৈ বিশ্বাসযোগ্য উৎস আৰু বাস্তৱিক তথ্য নির্ণয় কৰাত তীব্র গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। শেষত জীৱন দক্ষতাই এজন ছাত্রৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ অস্পষ্ট উপাদানসমূহৰ ওপৰত চকু ফুৰালে। এই অস্পষ্ট বস্তুবোৰে ব্যক্তিগত আৰু পেছাদাৰী দুয়োটা গুণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীৰ ডিজিটেল পৰিৱেশক কেন্দ্র কৰি নির্মিত এই ১২টা দক্ষতা একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে বিশেষভাৱে গুৰুত্বপূর্ণ। এই তিনিটা বহল শ্রেণীৰ দক্ষতাৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা যাওক।

- **শিক্ষণ দক্ষতা ঃ** শিক্ষণ দক্ষতা ৪টা C ৰে গঠিত, অর্থাৎ সমালোচনাত্মক চিন্তাধাৰা, সৃষ্টিশীলতা, সহযোগিতা আৰু যোগাযোগ।
  - **সমালোচনাত্মক চিন্তাধাৰা ঃ** সমস্যাৰ সমাধান বিচাৰি উলিওৱা। ইয়েই ছাত্র-ছাত্রীসকলক নিজৰ বাবে বিভিন্ন বিকল্প সমাধান উলিয়াবলৈ সহায়

কৰে যেতিয়া তেওঁলোকৰ হাতত শিক্ষক নাথাকে।

- **সৃষ্টিশীলতা ঃ** বাকচৰ বাহিৰত চিন্তা কৰা। এই দক্ষতাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক ধাৰণাসমূহক এক বেলেগ পোহৰত চাবলৈ সক্ষম কৰে, যাৰ ফলত উদ্ভাৱনৰ সূচনা হয়। যিকোনো ক্ষেত্ৰতে উদ্ভাৱনেই হৈছে অভিযোজন ক্ষমতা আৰু সামগ্ৰিক সফলতাৰ মূল চাবিকাঠি।
- **সহযোগিতা ঃ** আনৰ সৈতে কাম কৰা। ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক একেলগে কাম কৰা, আপোচ কৰা, আৰু কোনো সমস্যা সমাধানৰ পৰা সম্ভৱপৰ উত্তম ফলাফল পোৱা।
- **যোগাযোগ ঃ** আনৰ লগত কথা পতা। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে বিভিন্ন ধৰণৰ ব্যক্তিত্বৰ মাজত ধাৰণাসমূহ কেনেকৈ ফলপ্ৰসূভাৱে প্ৰকাশ কৰিব পাৰি সেই বিষয়ে শিকিব পৰাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। সঠিক যোগাযোগ বুজি নাপালে একবিংশ শতিকাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ কেৰিয়াৰ আগুৱাই নিবলৈ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দক্ষতাৰ অভাৱ হ'ব।

➢ **সাক্ষৰতা দক্ষতা ঃ** সাক্ষৰতা দক্ষতাক আইএমটি দক্ষতা বুলিও কোৱা হয়, আৰু ইয়াৰ প্ৰত্যেকেই ডিজিটেল বুজাবুজিৰ এটা বেলেগ উপাদানৰ সৈতে জড়িত। আইএমটিৰ অৰ্থ হৈছে তথ্য সাক্ষৰতা, সংবাদ মাধ্যমৰ সাক্ষৰতা আৰু প্ৰযুক্তি সাক্ষৰতা।

- **তথ্য সাক্ষৰতা ঃ** তথ্য সাক্ষৰতা হৈছে মূল দক্ষতা। ই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক তথ্যসমূহ বুজিবলৈ সহায় কৰে, বিশেষকৈ তেওঁলোকে অনলাইনত সন্মুখীন হ'বলগীয়া ডাটা পইণ্টসমূহ। তাতোকৈ ডাঙৰ কথাটো হ'ল ই তেওঁলোকক কল্পকাহিনীৰ পৰা তথ্যক কেনেকৈ পৃথক কৰিব লাগে সেই বিষয়ে শিকাইছে। দীৰ্ঘদিনীয়া ভুল তথ্যৰ যুগত অনলাইনত সত্য বিচাৰি উলিওৱাটো নিজাববীয়াকৈ এটা কাম হৈ পৰিছে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে নিজাববীয়াকৈ সততাক চিনাক্ত কৰিব পৰাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। অন্যথা তেওঁলোকে মিথ, ভুল ধাৰণা আৰু সম্পূৰ্ণ মিছাৰ বলি হ'ব পাৰে।
- **সংবাদ মাধ্যমৰ সাক্ষৰতা ঃ** সংবাদ মাধ্যমৰ সাক্ষৰতা হৈছে প্ৰকাশন পদ্ধতি, আউটলেট আৰু উৎস চিনাক্ত কৰাৰ লগতে বিশ্বাসযোগ্য আৰু বিশ্বাসযোগ্য নহয় বুলি কোৱা পদ্ধতি । পূৰ্বৰ দক্ষতাৰ দৰেই তথ্যৰে পৰিপূৰ্ণ পৃথিৱীখনত সত্য বিচাৰি উলিওৱাৰ বাবে সংবাদ মাধ্যমৰ সাক্ষৰতাই সহায়ক। এইদৰেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে নিজৰ জীৱনত তথ্যৰ বিশ্বাসযোগ্য উৎস বিচাৰি পায়। ইয়াৰ অবিহনে বিশ্বাসযোগ্য যেন লগা যিকোনো বস্তুৱেই বিশ্বাসযোগ্য হৈ পৰে।
- **প্ৰযুক্তি সাক্ষৰতা ঃ** প্ৰযুক্তি সাক্ষৰতাই আৰু এখোজ আগুৱাই গৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক তথ্য যুগৰ লগত জড়িত যন্ত্ৰসমূহৰ বিষয়ে শিকায়। প্ৰযুক্তি

সাক্ষৰতাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কি গেজেটে কি কাম কৰে আৰু কিয় কৰে সেই কথা বুজিবলৈ প্ৰয়োজনীয় মৌলিক তথ্য দিয়ে।

- **জীৱন দক্ষতা ঃ** জীৱন দক্ষতাক FLIPS বুলিও কোৱা হয়, এই দক্ষতাসমূহ সকলো কাৰোবাৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ সৈতে জড়িত, কিন্তু ই পেছাদাৰী পৰিৱেশলৈও তেজ ওলায়। FLIPS ৰ অর্থ হ'ল নমনীয়তা, নেতৃত্ব, পদক্ষেপ, উৎপাদনশীলতা আৰু সামাজিক দক্ষতা।
  - **নমনীয়তা ঃ** নমনীয়তা মানে কোনোবাই পৰিৱর্তিত পৰিস্থিতিৰ লগত খাপ খুৱাব পৰা ক্ষমতা। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে লাভ কৰাটো অন্যতম প্ৰত্যাহ্বানজনক গুণ কাৰণ ই দুটা অস্বস্তিকৰ বাস্তৱৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ় লৈ উঠিছে। প্ৰথমতে, ছাত্ৰজনে মানি ল'ব লাগিব যে কোনো এটা পৰিস্থিতিত তেওঁ যি ধৰণেৰে মোকাবিলা কৰি আছে সেয়া সদায় সর্বোত্তম উপায় নহয়। আচলতে সকলোতে উন্নতিৰ স্থান আছে। দ্বিতীয়তে, ভুল হ'লে স্বীকাৰ কৰিব লাগিব। বহু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে নিজৰ ভুল গ্ৰহণ কৰাটো এক প্ৰকৃত সংগ্ৰাম, বিশেষকৈ আজিৰ যুগত যেতিয়া টুপীৰ টোপালতে যিকোনো তথ্য জানিব পৰা যায়।
  - **নেতৃত্ব ঃ** নেতৃত্বৰ অর্থ হ'ল এটা দলক এটা লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ প্ৰেৰণা দিয়া। নেতৃত্ব হ'ল কাৰোবাৰ লক্ষ্য নির্ধাৰণৰ প্ৰতি থকা, এটা দলক প্ৰয়োজনীয় পদক্ষেপসমূহৰ মাজেৰে আগুৱাই নিয়া আৰু সেই লক্ষ্যসমূহ সহযোগিতামূলকভাৱে লাভ কৰাৰ প্ৰৱণতাও।
  - **পদক্ষেপ ঃ** ইয়াৰ অর্থ হ'ল প্ৰকল্প, কৌশল, আৰু পৰিকল্পনা আৰম্ভ কৰিবলৈ নিজৰ ধাৰণা লৈ অহা। মাত্ৰ এমুঠিমান মানুহেহে উদ্যোগ লোৱাৰ কথা ভাবিব পাৰে। ফলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে জীৱনৰ প্ৰতিটো ক্ষেত্ৰতে সম্পূর্ণৰূপে সফল হ'বলৈ ইয়াক শিকিব লাগিব।
  - **উৎপাদনশীলতা ঃ** ইয়াৰ অর্থ হ'ল বিক্ষিপ্ততাৰ যুগত দক্ষতা বজাই ৰখা। ই কোনো এটা কাম সময়মতে সম্পূর্ণ কৰাৰ ক্ষমতাক বুজায়।
  - **সামাজিক দক্ষতা ঃ** আইচিটিৰ বর্তমানৰ উন্নতিৰ আটাইতকৈ পুৰস্কাৰজনক বৈশিষ্ট্য হ'ল পাৰস্পৰিক লাভৰ বাবে আনৰ সৈতে সাক্ষাৎ আৰু নেটৱর্কিং। আই টি চিৰ উন্নতিৰ বাবে আজিৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সামাজিক দক্ষতাৰ বিস্তৃত পৰিসৰ আছে। অধ্যয়নত দেখা গৈছে যে কিছুমানে আনতকৈ সামাজিকভাৱে অধিক খাপ খাই পৰে। কিছুমান সমনীয়াৰ পৰা বহু পিছ পৰি আছে। আৰু কিছুমান ভাগ্যৱান কেইজনমান হয়তো বহু আগবাঢ়ি যাব, কিয়নো সামাজিকভাৱে মিলিত হোৱাটো তেওঁলোকৰ বাবে স্বাভাৱিকতে আহে। কিন্তু বেছিভাগ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীকে অন্ততঃ সামাজিক দক্ষতাৰ ক্ৰেচ কোর্চৰ প্ৰয়োজন। শিষ্টাচাৰ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ভদ্ৰতা, সৰু সৰু

কথাবোৰে আজিও আজিৰ পৃথিৱীত মুখ্য ভূমিকা পালন কৰে। অর্থাৎ কিছুমান ছাত্র-ছাত্রীয়ে সামাজিক পৰিৱেশৰ পৰিৱর্তে শৈক্ষিক পৰিৱেশত সেইবোৰ শিকিব লাগিব।

পৰৱর্তী খণ্ড ২.৮ত আমি আলোচনা কৰিম যে শেহতীয়াকৈ বিভিন্ন আইচিটি সঁজুলিৰ ব্যৱহাৰে মুকলি আৰু দূৰ শিক্ষাৰ ওপৰত প্রাথমিকভাৱে গুৰুত্ব দি একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ প্রয়োজনীয়তাসমূহ পূৰণ কৰাত কেনেদৰে সহায় কৰিছে।

২.৮ এল এছ এছত শেহতীয়াকৈ হোৱা উন্নতি

যোৱা দুটা দশকত এল এছ এছত শেহতীয়াকৈ বিশিষ্ট স্থান দখল কৰা কিছুমান পদ্ধতিৰ ভিতৰত তলত উল্লেখ কৰা হৈছে —

- **শিক্ষণ ব্যৱস্থাপনা ব্যৱস্থা (LMS) ঃ** শিক্ষণ ব্যৱস্থাপনা ব্যৱস্থা (LMS) হৈছে এটা নির্দিষ্ট শিক্ষণ প্রক্রিয়াৰ পৰিকল্পনা, ৰূপায়ণ আৰু মূল্যায়নৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা চফ্‌টৱেৰ এপ্লিকেচন বা ৱেব-ভিত্তিক প্রযুক্তি। আদর্শগতভাৱে, এটা শিক্ষণ ব্যৱস্থাপনা ব্যৱস্থাই এজন প্রশিক্ষকক বিষয়বস্তু সৃষ্টি আৰু প্রদান কৰাৰ উপায় প্রদান কৰে, ছাত্রৰ অংশগ্রহণ নিৰীক্ষণ কৰে আৰু ছাত্রৰ কর্মক্ষমতা মূল্যায়ন কৰে।

  যদিও প্রথম অৱস্থাত ১৯৯০ চনত বিকশিত কৰা হৈছিল, এল এম এছ ডাঙৰ কর্পৰেট হাউছৰ লগতে বহুতো মুকলি আৰু দূৰৈৰ শিক্ষণ প্রতিষ্ঠানে পাঠ্যক্রম সংৰক্ষণ, আয়োজন আৰু বিতৰণৰ বাবে বিশিষ্টভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিছে প্রয়োজন অনুসৰি কর্মচাৰী/শিক্ষকসকলক। কর্মচাৰী/শিক্ষকসকলে পাঠ্যক্রম গ্রহণ কৰে আৰু এলএমএছ আন্তঃপৃষ্ঠ ব্যৱহাৰ কৰি মতামত জমা দিয়ে। এটা ভাল এল এম এছে প্রশাসকসকলক কর্মচাৰী/শিক্ষকৰ অগ্রগতি নিৰীক্ষণ কৰিবলৈ, বিশ্লেষণ চাবলৈ, আৰু সর্বাধিক প্রভাৱৰ বাবে তেওঁলোকৰ শিক্ষণ কার্যক্রমসমূহ পুনৰ মানাংকন কৰিবলৈ দিয়ে।

  'কে কে এইচ এছ অ'ইও ইয়াৰ এল এম এছ বিকশিত কৰা হৈছে যিয়ে ইয়াৰ ছাত্র-ছাত্রীসকলক অধিক সক্রিয়ভাৱে শিকিবলৈ সুবিধা প্রদান কৰিব।

- **মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদ ঃ** মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদ (OER) হৈছে যিকোনো মাধ্যমৰ পাঠদান, শিক্ষণ আৰু গৱেষণামূলক সামগ্রী - ডিজিটেল বা অন্যথা - যিবোৰ ৰাজহুৱা ডমেইনত থাকে বা মুক্ত অনুজ্ঞাপত্রৰ অধীনত মুকলি কৰা হৈছে যিয়ে বিনামূলীয়াকৈ প্রৱেশ, ব্যৱহাৰ, অভিযোজনৰ অনুমতি দিয়ে আৰু কোনো বা সীমিত বাধা নোহোৱাকৈ আনৰ দ্বাৰা পুনৰ বিতৰণ কৰা। OERৰ প্রধান প্রকাৰসমূহৰ ভিতৰত আছে (কিন্তু ইয়াৰ মাজতে সীমাবদ্ধ নহয়) পাঠ্যক্রম, পাঠ পৰিকল্পনা, শিক্ষণ মডিউল, লেব পৰীক্ষা, চিমুলেচন, পাঠ্যক্রমৰ ভিডিঅ', আলোচনাৰ প্রমপ্ট, নিযুক্তি, মূল্যায়ন, লাইব্রেৰী গাইড, আৰু পাঠ্যক্রমৰ ডিজাইন টেমপ্লেট।

  মেছাচুচেটছ ইনষ্টিটিউট অৱ টেকন'লজি (এম আই'টি) অ'পেনকোর্চৰেৰ হৈছে

অ'ইআৰৰ অন্যতম বিশিষ্ট পদক্ষেপ। ইউএছএছকোৱেও অ'ইআৰৰ প্ৰচাৰত অগ্ৰণী ভূমিকা পালন কৰি আছে। ভাৰতত আই আই টি মাদ্ৰাজে ১৯৯৯ চনত এন পি টি ই এল (National Programme on Technology Enhanced Learning) নামৰ এটা পদক্ষেপ লৈছিল।এই পদক্ষেপৰ মূল লক্ষ্য আছিল ভাৰতৰ উচ্চ শিক্ষাৰ মান উন্নত কৰা। এই পদক্ষেপ অনুসৰি আই আই এছ চি বাংগালুৰুৰ লগতে সকলো আই আই টিয়ে অভিযান্ত্ৰিকতাৰ সকলো ধাৰাত ভিডিঅ' বক্তৃতা ভিত্তিক পাঠ্যক্ৰমৰ ধাৰাবাহিকতা আনিব। এই পদক্ষেপে ভাৰতত ব্যাপক জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে আৰু এই বক্তৃতাসমূহ সমগ্ৰ ভাৰতৰ কেইবাজনো অভিযান্ত্ৰিক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে ব্যৱহাৰ কৰি আছে ।

- **বৃহৎ মুক্ত অনলাইন পাঠ্যক্ৰম (MOOCs) ঃ** জ্ঞানক মুক্ত আৰু OER শাৰীত থকা সকলোৰে বাবে সুলভ কৰি তোলাৰ উন্নতিৰ আন এটা অনুৰূপ পদক্ষেপ হৈছে MOOCs। Massive Open Online Courses (MOOCs) হৈছে যিকোনো ব্যক্তিয়ে নামভৰ্তি কৰিব পৰাকৈ বিনামূলীয়া অনলাইন পাঠ্যক্ৰম। MOOC সমূহে নতুন দক্ষতা শিকিবলৈ, আপোনাৰ কেৰিয়াৰ আগুৱাই নিবলৈ আৰু স্কেলত মানসম্পন্ন শৈক্ষিক অভিজ্ঞতা প্ৰদান কৰিবলৈ এক সুলভ আৰু নমনীয় উপায় প্ৰদান কৰে।

  বিশ্বৰ লাখ লাখ লোকে বিভিন্ন কাৰণত শিকিবলৈ MOOC ব্যৱহাৰ কৰে, য'ত আছে ঃ কেৰিয়াৰ বিকাশ, কেৰিয়াৰ সলনি কৰা, কলেজৰ প্ৰস্তুতি, পৰিপূৰক শিক্ষণ, আজীৱন শিক্ষণ, কৰ্পৰেট ই-লাৰ্নিং আৰু প্ৰশিক্ষণ, আৰু অধিক। ভাৰতত ভাৰত চৰকাৰে শেহতীয়াকৈ SWAYAM (SWAYAM : Study Webs of Active-Learning for Young Aspiring Minds) প্লেটফৰ্ম মুকলি কৰিছে যিয়ে নৱম শ্ৰেণীৰ পৰা স্নাতকোত্তৰলৈকে শ্ৰেণীকোঠাত শিকোৱা সকলো পাঠ্যক্ৰমৰ আয়োজনৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে যাতে যিকোনো ব্যক্তিয়ে প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে, যিকোনো ঠাইত যিকোনো সময়তে। সকলো পাঠ্যক্ৰম ইণ্টাৰেক্টিভ, দেশৰ শ্ৰেষ্ঠ শিক্ষকসকলে প্ৰস্তুত কৰা আৰু উপলব্ধ, যিকোনো শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে বিনামূলীয়া। এই পাঠ্যক্ৰমসমূহ প্ৰস্তুত কৰাত দেশৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা ১০০০ৰো অধিক বিশেষভাৱে নিৰ্বাচিত অধ্যাপক আৰু শিক্ষকে অংশগ্ৰহণ কৰিছে।

  SWAYAM ত আয়োজিত পাঠ্যক্ৰমসমূহ ৪টা চতুৰ্থাংশত - (১) ভিডিঅ' বক্তৃতা, (২) ডাউনলোডঙ্গপ্ৰিণ্ট কৰিব পৰা বিশেষভাৱে প্ৰস্তুত কৰা পঠন সামগ্ৰী (৩) পৰীক্ষা আৰু কুইজৰ জৰিয়তে আত্মমূল্যায়ন পৰীক্ষা আৰু (৪) ক্লিয়াৰিঙৰ বাবে অনলাইন আলোচনা মঞ্চ সন্দেহবোৰ। অডিঅ'-ভিডিঅ' আৰু মাল্টি-মিডিয়া আৰু অত্যাধুনিক শিক্ষাবিজ্ঞান/প্ৰযুক্তি ব্যৱহাৰ কৰি শিক্ষণ অভিজ্ঞতাক সমৃদ্ধ কৰাৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা হৈছে ।

  নিৰ্দিষ্ট তাৰিখত নিৰ্দিষ্ট কেন্দ্ৰত ব্যক্তিগতভাৱে উপস্থিত থাকিব লাগে।

২.৮.১ Covid-19 আৰু LSS

সামাজিক নেটৱৰ্কিং প্লেটফৰ্ম অৰ্থাৎ ফেচবুক, হোৱাটছএপ আদিৰ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে অনলাইন ক্লাছৰ লগতে অন্যান্য কাউন্সেলিং সেৱা আগবঢ়াব লগা হৈছিল।

এনে মহামাৰী পৰিস্থিতিত কেকেচচাউ, অসমকে ধৰি মুকলি বিশ্ববিদ্যালয়সমূহে ইয়াৰ শিক্ষার্থীসকলৰ কায চাপিবলৈ কেইবাটাও আইচিটি ভিত্তিক সেৱা ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ইয়াৰ ভিতৰত আছে —

- **ই-মেণ্টৰিং ঃ** শিক্ষার্থীসকলৰ সৈতে অহৰহ যোগাযোগ ৰাখিবলৈ অনুশাসন আৰু ছেমিষ্টাৰ অনুসৰি মেণ্টৰিং গোট গঠন কৰা হৈছিল। হোৱাটছএপ আৰু টেলিগ্ৰাম দুয়োটা ব্যৱহাৰ কৰি শিক্ষার্থীসকলৰ ওচৰলৈ গৈছিল।

  এই গোটসমূহৰ জৰিয়তে সন্দেহ দূৰীকৰণ, পৰামৰ্শদাতা অধিবেশনৰ সময়সূচী, পৰীক্ষাৰ সময়সূচী আৰু অন্যান্য সকলো প্ৰাসংগিক গুৰুত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী বিষয়ৰ সম্পৰ্কে যোগাযোগ কৰা হৈছিল। অনলাইন এম চি কিউ টেষ্ট, মুক্ত কিতাপ পৰীক্ষা আদিৰ সময়ত শিক্ষার্থীসকলেও এনে গোটৰ জৰিয়তে বাস্তৱ সময়ৰ সহায় লাভ কৰে। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক সদস্যসকলে এই মেণ্টৰিং গোটসমূহত গুৰু হিচাপে কাম কৰে।
- **অনলাইন পৰামৰ্শ অধিবেশন ঃ** শিক্ষার্থীসকলৰ ওচৰলৈ যাবলৈ গুগল ক্লাছৰুম, ৰেবএক্স, জুমৰ জৰিয়তে অনলাইন পৰামৰ্শ অধিবেশন অনুষ্ঠিত কৰা হৈছিল। ইয়াত পৰামৰ্শদাতাই দিয়া লিংকৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলে নিজৰ মোবাইল/লেপটপ/ব্যক্তিগত কম্পিউটাৰত লগ ইন কৰিব পাৰিব। পৰামৰ্শদাতা অধিবেশনৰ বিষয়ে পূৰ্বৰ তথ্য মেণ্টৰিং গোটসমূহত দিয়া হয়।
- **ছ'চিয়েল মিডিয়া লাইভ ঃ** ফেচবুক লাইভৰ দৰে ছ'চিয়েল মিডিয়াৰ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থীসকলৰ ওচৰলৈ যাবলৈ পৰামৰ্শৰ অধিবেশনও অনুষ্ঠিত কৰা হয়। পৰামৰ্শদাতা অধিবেশনৰ বিষয়ে পূৰ্বৰ তথ্য মেণ্টৰিং গোটসমূহত দিয়া হয়।
- **ৰাক-ইন-কাউন্সেলিং ঃ** ৰাক-ইন-কাউন্সেলিঙে শিক্ষার্থীসকলক বিশ্ববিদ্যালয়/অধ্যয়ন কেন্দ্রলৈ পোনপটীয়াকৈ ৰাক-ইন কৰিবলৈ আৰু শৈক্ষিক আৰু অশৈক্ষিক বিষয়ত তেওঁলোকৰ সন্দেহ স্পষ্ট কৰিবলৈ সুবিধা প্ৰদান কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১১ ঃ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষণ দক্ষতাৰ কথা উল্লেখ কৰা । (প্ৰায় ২০টা শব্দৰে উত্তৰ দিয়া।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১২ ঃ মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদ বুলিলে কি বুজোৱা হয়? (প্ৰায় ৫০টা শব্দৰে উত্তৰ দিয়া)

.....

.....

২.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলে দৰকাৰী ভূমিকা পালন কৰে।
- শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলে দুৰবৰ্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিত এজন শিক্ষার্থীক কেৱলমাত্ৰ পৰম্পৰাগত শিক্ষা পদ্ধতিত শিক্ষার্থী এজনে পোৱা শিক্ষনীয় সা-সুবিধাখিনিকে প্ৰদান নকৰে, লগতে ই দূৰৱৰ্ত্তী পদ্ধতিৰ শিক্ষার্থীক স্ব-শিকণৰ পৰিবেশ গঢ়াত সহায় কৰে।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত শিক্ষার্থী সহায়কাৰী সমলক আটাইতকৈ বেছি প্ৰসংশা কৰা হয় যদিহে এই ব্যৱস্থাই দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষার্থীৰ শিকণীয় পৰিৱেশ গঢ়ি তুলিব পাৰে।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত এটা অধ্যয়ন কেন্দ্ৰই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। অধ্যয়ন কেন্দ্ৰই মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান বা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰু ইয়াৰ শিক্ষার্থী সকলৰ মাজত যোগাযোগ স্থাপন কৰে।
- শিক্ষকজন একেৰাহে উপস্থিত থাকিব নোৱাৰা বা শিক্ষার্থীৰ লগত প্ৰত্যক্ষ সংযোগৰ অভাৱ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ এটা প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। গতিকে একেৰাহে উপস্থিত থাকিব পৰা শিক্ষকৰ অভাৱে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত কেতিয়াবা শিক্ষণত সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। সেয়েহে এনে সমস্যাৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ হ'লে পৰামৰ্শদানৰ নিচিনা শিক্ষণীয় কার্যসূচী মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত চামিল কৰিব লাগে।
- একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষণ হত্যাক তিনিটা প্ৰধান মূৰত ভাগ কৰা হৈছে, যেনে- শিক্ষণ দক্ষতা, সাক্ষৰতা দক্ষতা আৰু জীৱন দক্ষতা।
- যোৱা দুটা দশকত অভিজ্ঞতা লাভ কৰা এল এছ এছত শেহতীয়াকৈ কৰা কিছুমান পদ্ধতিৰ ভিতৰত তলত উল্লেখ কৰা হৈছে - লার্নিং মেনেজমেণ্ট চিষ্টেম (এল এম এছ), মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদ আৰু বৃহৎ মুক্ত অনলাইন পাঠ্যক্ৰম (এম অ' চি)।

২.১০ অধিক জানিবলৈ

1) V P Mathes Waran (2005): Distance Education: Student Support Services, Anmol Publication, New Delhi.

২.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই কামত নিয়োজিত অৱস্থাতো শিক্ষার্থীসকলক শিক্ষা গ্ৰহণৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে। আনকি আটাইতকৈ দৰকাৰী কথাটো হ'ল যে এই ব্যৱস্থাই শিক্ষার্থীসকলক নিজৰ কর্ম জীৱনৰ পদোন্নতিতো সহায় কৰে।

২ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ পদ্ধতিত শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলসমূহে উন্নত ধৰণৰ যোগাযোগ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰে, যেনে - ইণ্টাৰনেট, ম'বাইল ইত্যাদি। এইসমূহৰ জৰিয়তে শিক্ষার্থী এজনে নিজেই অধ্যয়ন কৰাৰ উপৰিও প্রতীকি দল গঠন কৰিব পাৰে। এইদৰে শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলসমূহে স্ব-শিক্ষণত সহায় কৰে।

৩ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) অশুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

৪ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ পাঠ্যক্রমৰ অংশ হিচাপে এজন শিক্ষার্থীয়ে কিছুমান প্রদত্ত কর্ম জমা দিয়াটো জৰুৰী। শিক্ষার্থীয়ে তেনে প্রদত্ত কর্ম অধ্যয়ন কেন্দ্রত দাখিল কৰে। ইয়াকে অবিৰত মূল্যাংকণ বুলি কোৱা হয়।

প্রদত্ত কর্মসমূহ মূল্যাংকণ কৰাৰ পিছত, সেইবোৰ মন্তব্যৰ সৈতে শিক্ষার্থীলৈ ঘূৰাই দিয়া হয়। এইবোৰে নির্দ্ধাৰিত সময়ৰ শেষত হোৱা পৰীক্ষাত শিক্ষার্থীসকলক ভাল ফল দেখুৱাত সহায় কৰে।

৫ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) অশুদ্ধ (খ) শুদ্ধ (গ) অশুদ্ধ

৬ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ পৰামর্শমূলক শ্রেণীৰ কার্যসূচীসমূহ সুদক্ষ তথা প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৰা কিছুমান শ্রেণী, য'ত শিক্ষার্থীসকলে পাঠ্যক্রম সম্বন্ধীয় প্রশ্ন বা সন্দেহ খোলোচা কৰা হয় আৰু লগতে শিক্ষার্থীসকলক সকলো ধৰণৰ পৰামর্শ প্রদান কৰা হয়।

৭ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

৮ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ

'ক' অংশ	'খ' অংশ
(a) জ্ঞান তৰংগ	(i) KKHSOU ৰ FM কেন্দ্র
(b) ৰেডিঅ' লুইট	(ii) IDOL,GU ৰ FM কেন্দ্র
(c) ই জ্ঞান কোষ	(iii) IGNOU ৰ ই-শিক্ষণৰ পৰটেল
(d) ই বিদ্যা	(iv) KKHSOU ৰ ই শিক্ষণৰ পৰটেল
(e) ই বধিদ্রুম	(v) IDOL,GU ই শিক্ষণৰ পৰটেল

৯নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ 'পুথিভৰা মোনা' সেৱা হ'ল শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ ভিতৰত এটা। এই ধৰণৰ সেৱাত, নির্বাচিত এটা কিতাপৰ টোপোলা শিক্ষার্থীলৈ প্রেৰণ কৰা হয়। নির্দিষ্ট পাঠ্যক্রমৰ শেষত এই একেখিনি কিতাপ শিক্ষার্থীয়ে ঘূৰাই দিয়াটো প্রয়োজন। শিক্ষার্থীসকলৰ পৰা এই কিতাপবোৰ ঘূৰাই পোৱাৰ বাবে এক মাচুল ঘূৰাই দিয়া হয়।

১০নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ এটা সংস্থাপন পাবলৈ হ'লে, শিক্ষার্থীসকলে বৃত্তিমুখী কৌশল আয়ত্ব কৰিব লাগিব, যেনে- কর্ম পঞ্জী লিখন, সাক্ষাৎকাৰ সম্মুখীন হোৱা কৌশল, উপস্থাপন কৌশল আদি। আকৌ শিক্ষার্থীসকলে সংস্থাপন পাবলৈ মুক্ত আৰু দুৰবৰ্ত্তী শিক্ষানুষ্ঠানসমুহে ছাউনী সাক্ষাৎকাৰ আয়োজন কৰি শিক্ষার্থীসকলক এটা নতুন জীৱনৰ পাতনি মেলাত সহায় কৰে।

১১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষণ হত্যাক তিনিটা প্রধান মূৰত ভাগ কৰা হৈছে, যেনে, শিক্ষণ দক্ষতা, সাক্ষৰতা দক্ষতা আৰু জীৱন দক্ষতা।

১২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদ (OER) হৈছে যিকোনো মাধ্যমৰ পাঠদান, শিক্ষণ আৰু গৱেষণা সামগ্ৰী - ডিজিটেল বা অন্যথা - যিবোৰ ৰাজহুৱা ডমেইনত থাকে বা মুক্ত অনুজ্ঞাপত্ৰৰ অধীনত মুকলি কৰা হৈছে যিয়ে বিনামূলীয়াকৈ প্ৰৱেশ, ব্যৱহাৰৰ অনুমতি দিয়ে , কোনো বা সীমিত বাধা নোহোৱাকৈ আনৰ দ্বাৰা অভিযোজন আৰু পুনৰ বিতৰণ

২.১২ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ পৰামৰ্শদান কি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ শিক্ষার্থী সহায়কাৰী সমল বুলিলে আপুনি কি বুজে?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ "পুথিভৰাল মোনা সেৱা"ৰ অৰ্থ কি?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমলৰ অৰ্থ আৰু পৰিসৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ মুক্ত আৰু দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ পদ্ধতিত শিক্ষার্থী সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে মূল্যায়ন কৰক।

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিৰ এজন শিক্ষার্থীৰ শিক্ষনীয় পৰিবেশৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক। শিক্ষার্থীৰ সহায়কাৰী সমল সেৱাৰ বিভিন্ন উপাদানবোৰে এজন শিক্ষার্থীয়ে সন্মুখীন হোৱা বিভিন্ন বাধাবোৰ কেনেকৈ অতিক্ৰম কৰাত সহায় কৰে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত অধ্যয়ন কেন্দ্ৰই পালন কৰা ভূমিকাৰ বিষয়ে মূল্যায়ন কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ শিক্ষার্থীৰ শিক্ষণ পৰিবেশৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰক। কেন্দ্ৰসমূহে শিক্ষার্থীজনৰ কৰ্মসংস্থাপনত কিদৰে সহায় সহযোগ আগবঢ়ায় বুজাই লিখক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ এল এছ এছৰ শেহতীয়া উন্নয়নৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা।

*** ***** ***